

Muştu

Müslüman Arnavutluk'un Sesi

www.muslimanarnavutluk.com

7 Ağustos 2009 Cuma – Sayı:51

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Merhaba derken,

Müslüman Arnavutluk'un Sesi Muştu'nun 51.sayısı ile selamlıyoruz sizleri.

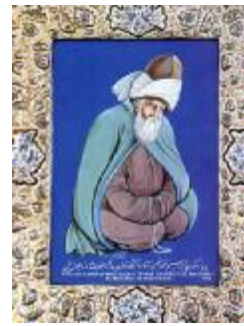
Bu hafta içinde Arnavutluk gündemine düşen bir haber Müslümanlar dahil olmak üzere tüm dini yapıları derinden sarstı. Dünya kamuoyunda Müslümanların temsil edildiği parti olarak bilinen Demokratik Parti (PD) Arnavutluk Cumhuriyeti Meclisine verdiği bir yasa tasarısı ile Arnavutluk'ta eşcinsel evliliğin yasal ve serbest hale getirilmesini teklif etti. Sali Berisha'nın seçimlerden bir ay sonra yapmış olduğu bu icraat başta Müslüman Toplum olmak üzere tüm dini cemaatleri rahatsız etti ve kınama bildirilerinin yayımlanmasına yol açtı.

Müslüman Arnavutluk da, Berisha'yı ve bu yasayı destekleyecek olan tüm vekilleri şiddetle kınar. Ve Arnavut halkının son 50 senede tecrübe ettiği yaradılışa muhalefetin acı sonuçlarını hatırlatır.

Selam ile...

Masnavi I, 109-116

**Lëngatë zemre është dashuria,
një bashkim zemrash, - thonë njerëzia.**

**Një të tillë dhembje ndjen, kur je
sëmurë,
një fshehtësi Perëndie, s'e njuh kurrë.**

**Gjersa s'e dimë nga vjen, është intime,
origjin' e saj na thonë është Divine.**

**Sa herë mundohem ta shkruaj, ta
shpjegoj,
nga turpi skuqem, nuk mundem ta
tregoj.**

**Ndonjë i ditur rreh që ta shpjegojë,
Po dashurin' s'gjen fjalë që ta tregojë.**

**Nëse nxiton më parë atë ta shkruash,
Bën prapaktheu edhe fillon të vuash.**

**Mendimi bje si një gomar në baltë,
Të dyja i ka ajo, dhe helm, dhe mjaltë.**

**Si diell rrëfëhet, në botë nuk ka të dytë,
Po ta vështrosh në sy, të dhembin sytë!**

13. Ju (Jehudi) patët një përvojë të madhe në ato dy grupet që u konfrontuat ndërmjet vete, njëri grup luftonte në rrugën e All-llahut e tjetri ishte pabesimtar, dhe me shikimin e syve të tyre i shihnin se ishin dy herë më shumë se besimtarët. Po, Allllahu me ndihmën e vet përforcon atë që do. Vërtetë, në këtë është një përvojë e madhe për ata që kanë mendje të kthjellë.

14. U është zbukuruar njerëzve dashuria ndaj të këndjeve prej grave, djemve, pasurisë së grumbulluar nga ari e argjendi, ndaj kuajve të stolisur, bagëtisë e bujqësisë. Këto janë kënaqësi të kësaj bote, po te All-llahu është e ardhmja më e mirë.

15. Thuaj: "A t'ju lajmëroj për diç shumë më të mirë se ato? Për ata që frikësohen, ata kanë te Zoti i tyre Xhennete nëpër të cilat rrjedhin lumenj dhe aty do të jenë përgjithmonë, kanë bashkëshorte të pastra, dhe kënaqësi nga All-llahu. All-llahu është Basir (Ai që sheh çdogjë) për robërit.

16. Të cilët thonë: "Zoti ynë, ne vërtet besuam, na i falë mëkatet tona dhe na ruaj prej ndëshkimit të zjarrit!"

17. Durimtarët, të drejtit, të devotshmit, dorëdhënit, faljekërkuesit në as'har (syfyr).

18. All-llahu vërtetoi se nuk ka zot tjetër përveç Tij, e dhe engjëjt e ata që kanë dijeni, e Ai është Zbatues i drejtësisë. Nuk ka zot përveç Tij, Fuqplotit, të Urtit.

19. Pa dyshim feja te All-llahu është Islami. U kundërshtuan ata që u është dhënë libri, pasi që u erdhi e vërteta, nga zilia mes vete. E kush mohon argumentet e Allllahut, (le ta dijë se) All-llahu (ia) llogaritë shpejtë.

20. E, nëse të polemizojnë, thuaj: "Ia kam nënshtruar fytyrën (qenien) All-llahut, e edhe ithtarët e mij!" E thuaju edhe atyre që u është dhënë libri dhe analfabetëve: "A u nënshtruat?" Nëse janë nënshtruar, atëherë janë përudhur e nëse refuzojnë, vërtet ti ke (për obligim vetëm) kumunikimin; All-llahu është Basir (Ai që sheh) për robërit.

21. Ata që mohojnë argumentet e All-llahut, mbysin pejgamberët pa farë të drejte, mbysin njerëz që këshillojnë për të drejtën, ti ata lajmëroi për një ndëshkim të dhembëshëm e pikëllues.

22. Ata veprat e tyre i asgjësuan në këtë botë dhe në botën tjetër, ata nuk kanë ndonjë mbrojtës.

23. A nuk i sheh ti ata, të cilëve u është dhënë mjaft nga libri, kur të thirrën që ndërmjet tyre të gjykojë libri i All-llahut, se si një grup prej tyre prapësohej. Ata janë refuzues.

24. E atë (e bënin) ngase ata thonin: "Neve nuk do të na djegë zjarri vetëm për pak ditë të numëruara, e ajo që shpifën për fenë e tyre, i mashtroi keq.

25. E, si do të jetë gjendja e tyre kur Ne do t'i tubojmë ata një ditë, për të cilën nuk ka dyshim dhe çdo njeriu do t'i ofrohet ajo që e ka e fituar, duke mos iu bërë atyre kurrnjë e padrejtë.

**İTALYAN ARBEREŞLERİNDE
GEORGE CASTRIOTA
SCANDERBEG'İN
HATIRALARI: ARNAVUTLUK
ULUSAL KİMLİĞİNİN
OLUŞTURULMASINDA
DİASPORANIN ROLÜ
ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

**Hazırlayan
ARTEMIDA KABASHI**

**TARİHSEL
BİR TEZ**

**SOSYAL BİLİMLER MASTERİ
Derecesi için
Texas Tech Üniversitesi'ne
Sunulmuştur**

**Müslüman Arnavutluk için İngilizce'den
tercüme eden Dilaver Yardım**

IV. Bölüm

**BÖLÜM IV
MİLLİYETÇİLİĞİN POLİTİKASI:
ULUSAL KİMLİĞİN OLUŞMASINDA
SCANDERBEG İMGESİNİN
KULLANIMI**

Scanderbeg. gibisi yoktur
O kanatları olan bir adamdır
Sakalları bir metredir
Savaştığı zaman gözleri kızıla döner
Ve ağzından dumanlar gelir”

Macukull, Mat, 1929

Eğer Arbereş entelektüel diasporası aktif olarak Arnavutlar için Scanderbeg'in anılarını kullanabildilerse, bu yurtdışında yaşayan Arnavut milliyetçilerinin Scanderbeg'in anılarını anavatana getirmeleri sayesinde olmuştur. Arnavut entelektüelleri de diasporanın üyeleri olarak dikkate alınsa da, Arnavutluk'un dışında doğmaları ve hayatlarını dışarıda geçirmeleri nedeniyle, en sonunda gerçekten Arnavutluk'a dönmek için çalıştıklarından, Arbereş entelektüellerinden farklıdır. Mamafih, Arbereş entelektüelleriyle görüşmeleri sonucu, Arnavut milliyetçileri anavatan planlarını belirlemiş ve şekillendirmiştir.

Scanderbeg'in anılarını zaman içinde değişikliklere uğramıştır. Dolayısı ile on dokuzuncu yüzyılın ortalarından günümüze kadar dönemdeki Arnavut halkının sözlü geleneklerindeki George Kastriota'nın anılarını incelemek önemli hale gelmektedir. İyice kavrandıktan sonra, Scanderbeg efsanesi Arnavut milliyetçiliğine hizmet etmiştir. Arnavutların kim olduğunu tanımlamak, sadece Arnavut halkını değil ama aynı zamanda Doğu ve Batı Avrupa'yı da tanımlamaktır. Günümüzün modern çağında bile, Arnavutlar kendilerini birbirlerine ve dünyaya karşı temsil eden temel figür olarak Scanderbeg'i kullanmaya devam etmektedir.

Scanderbeg'in anılarının sözlü olarak korunması Arnavut akademik çalışmalarının birçoğuna dayanak teşkil etmesinden dolayı çok önemlidir. Bunun temel nedeni, yazılı Arnavut dilinin gelişmesiyle ilgilidir. Arnavut dili on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar formüle edilememiş ve alfabesi de ancak 1908'de Manastır Kongresinde standartlaştırılmıştır. Eski Arnavutça'daki ilk dokümanın tarihi 1555 olsa da, Arnavutluk Osmanlı İmparatorluğu tarafından beş yüzyıl boyunca sömürgeleştirilene kadar Arnavut dili asla gelişmemiş ve resmi dil Türkçe olmuştur. Dilin gelişmesindeki bu eksiklik sözlü geleneğin verimli olmasını sağlamıştır. Arnavutluk'ta Scanderbeg efsanesinin oluşmasının kaynağı işte bu gelenektir.

Bu analize göre Arnavut ulusu imgesel bir yapıdır. Aynı zamanda modern çağın da bir ürünüdür. Osmanlı İmparatorluğundan Arnavut bağımsızlığı 1912'de alınmıştır. Dil yirminci yüzyılın başlarına kadar gelişmemiştir. 1912'den önce Arnavutlar Türkleştirilmiş ama eşit olarak asla kabul edilmemiştir. Onlar hep Diğer olarak görülmüştür. Bağımsızlık alındıktan sonra, yirminci yüzyıl Arnavutluk'un komünist rejime girmesine ve elli yıl sonra komünist ideolojiden kurtulmasına şahitlik etmiştir. Daha sonra Arnavutlar için diaspora ile etkileşim

kurmak ve etnisite ile kendilerini ifade etmek önemli hale gelmiştir. Tüm durumlarda; bağımsızlık-öncesi, komünizm ve komünizm-sonrası, sadece bir birey, Scanderbeg ve anıları yaygın olmuştur.

Üç Arnavut milliyetçisi ve Diaspora üyesi, Naim Frasheri, Fan Stilian Noli ve İsmail Kadare yazılarını sözlü geleneklere ve Scanderbeg'in anılarına dayandırmıştır. İlk çalışma olan Naim Frasheri'nin *Scanderbeg Tarihi* 1898 de Arnavutluk'un Türk İmparatorluğundan bağımsızlığını ve meşruluğunu aradığı yıllarda yayınlandı. İkinci kitap, *Scanderbeg*, Amerika'da eğitim gören bir başpiskopos olan Fan Stilian Noli tarafından, Arnavutlukta Temmuz devrimiyle iktidardan uzaklaştırılan Zogist hükümetinden önce 1921 de yayınlandı. İsmail Kadare tarafından 1974'de yayınlanan üçüncü kitap olan *Keshjtjella (Kale)*, Arnavutluk komünist rejim altındayken yazıldı. İsmail Kadare kitabında geçmişin geleceği nasıl etkilediğini incelerken, Scanderbeg'in hikâyesine atıfta bulunur. Bu çalışmaların hepsi de sadece Arbereş ve Arnavut halkının kültürünün değil aynı zamanda diaspora, anılar ve ulusal mitolojinin halkın kendilerini ve diğerlerini algılamasında oynadığı rolün iyice anlaşılmasına da yardımcı olmuştur.

Noli Frasheri Kadere

Naim Frasheri kardeşleri Sami ve Abdül Frasheri ile Jeronim de Rada, 10 Haziran 1878'de Prizren Liginin kurulması için birlikte çalışmıştır. Prizren Kongresi aynı zamanda Berlin Kongresini toplantıya çağırıştır. Yurtdışında yaşayan Arnavut entelektüellerinin birçoğu Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığın kazanılması için Avrupa Kuvvetlerinin dikkatini çekebilmek için Ligi kullanmıştır. Yunanistan ve Sırbistan'ın Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığını ilan etmiş olması ve İmparatorluğun artık sona yaklaşmasından dolayı, 1878 yazı bu bağımsızlık ilanı için oldukça uygundu ve Arnavutluk bu devletlere katılabilirdi. Arnavut diasporası Arnavut bağımsızlığı üzerine baskı yapmaya devam ediyor ve Naim Frasheri de bu arada iki önemli çalışmasını, *Scanderbeg Tarihi* ve *Arnavutluk Tarihi*, yayımlıyordu. Kardeşi Sami Frasheri ise bağımsızlık için Diaspora entelektüellerinin duygularını somutlaştıran, *Arnavutluk Neydi, Nedir ve Ne Olacak* adlı eserini yayınladı.

Naim Frasheri Arnavutlukta Permet bölgesindeki Frasher köyünde 25 Mayıs 1846'da doğdu. Halit and Emine Frasherit'in çocuğu olarak dünyaya gelen Naim'in yedi kardeşi daha vardı. Bir Müslüman olarak yetişti ve Türkçe ile Arapça eğitim verilen ilkokula devam etti. Babası ve annesi 1859 ve 1861 yıllarında öldü. O günden sonra Naim ve küçük kardeşleri, büyük abileri Abdül Frasheri tarafından yetiştirildi. Büyük kardeşin bakımı altında, aile Arnavutluktan kuzey Yunanistan'ın Yanina şehrine taşındı. Naim ve kardeşi Sami, Zosimea'da eski ve modern Yunanca, Fransızca ve İtalyanca'yı öğrendikleri liseye devam ettiler ve evde de Abdül'ün nezaretinde Arapça, Farsça, ... ve diğer doğal bilimleri öğrendiler.

Abdül Frasheri

1871'de Zosimea'da Okulu bitirdikten sonra, Naim ve Sami Frasheri İstanbul'a gitti. Naim'im hayatında, gelecekteki yaşamını etkileyecek, iki

önemli gelişme olmuştur. Birincisi, 1900'de ölümüne kadar mücadele etmek zorunda kalacağı verem hastalığına yakalanmasıdır. Bu hastalığa bağlı olarak, Viyana'ya tedavi için gitmiştir. Orada bulunduğu sıralarda, Scanderbeg'in kılıcı ve tacının sergilendiği Avusturya Ulusal Müzesini ziyaret etti. Bu ziyaret, daha sonra yazdığı mısralarda belirttiği gibi, Naim'i derinden etkilemiştir:

Lum ti moj Shqiperi thashe
“Dedim ki Arnavutluk sen
kutsanmışsın
Armet e Tij kur I pashe
Scanderbeg'in silahlarını
gördüğümde
Nde Belvedere, ne Vjene
Viyana'da bir kafede
Sikur pashe Skenderbene
Scanderbeg'i gördüğümü sandım”

1882 ve 1892 yılları arasında Naim İstanbul'da kaldı. Burada eğitimi ve Arnavut edebiyatını desteklemiştir. Bu dönemde tüm Frasheri kardeşler her şeylerini Arnavutluk davasına feda ettiler. Abdül Prizren Liginin lideri oldu ve yabancı diplomatlarla çalışmaya ve Arnavut diasporası ile Arnavut davasını desteklemeye devam etti. Küçük kardeş olan Sami ise İstanbul'daki Arnavut toplumu bir arada tutmaya çalıştı ve

böylece Arnavut entelektüeller buluşabilecek ve Arnavutluk üzerine olan çalışmalarını yayımlayabilecek ve Arnavut şuurunu ortaya çıkarabilecek bir yere sahip oldu. Abdül Frasheri gözaltına alınıp hapsedildikten sonra 1892'de öldü. Bu büyük olay Naim'in hayatının yönünü büyük ölçüde etkiledi. Bundan sonra tüm çaba ve enerjisini Arnavutluk'un bağımsızlığı yolunda harcamayı seçti. Sami de aynı şeyleri yapmıştır.

Prizren Kongresinin yapıldığı bina

Naim Frasher en iyi olarak, Jeronim De Rada ve Gjergj Fishta ile birlikte yaptığı, Arnavutlukta okullar için müfredat programı hazırlama ve Arnavut alfabesinin geliştirilmesi çalışmasıyla bilinir. Birçok ilkokul kitabını incelemiş ve okullarda Arnavut diliyle eğitim izni almak için Osmanlı yetkililerle çalışmıştır. Arnavutları “Scanderbeg'in Lisanını” hatırlamaya çağırmış ve Arnavut dilini anlattığı mısraları ölümsüzleşmiştir,

Gjuha jone sa e mire,
“Dilimiz ne kadar güzeldir,
Sa e embel sa e gjere
Ne kadar tatlı, ne kadar derindir,
Sa e lehte sa e lire
Ne kadar kolay, ne kadar özgürdür,
Sa e bukur sa e vlere!
Ne kadar güzel ve değerlidir!”

Bu çabaları çok başarılı olmuş ve Naim'i bağımsızlık için daha fazla çalışmaya teşvik etmiştir. Bu kuvvetli arzu onu *Scanderbeg Tarihi* adlı epik çalışmasını yapmaya yönlendirdi. Daha önce Jeronim De Rada'da olduğu gibi, Naim'de Scanderbeg'de tüm Arnavutların paylaştığı ortak hafıza görmüştür. Bu hafıza Arnavut halkı arasında tekrar ortaya çıkarılabilir ve ülkelerinin özgürlüğü yolunda savaşmaları için tüm Arnavutları birleştirmek için kullanılabilirdi. Artık sağlığının iyice kötüleşmesine rağmen, Naim yirmi iki bölüm ve on binden fazla mısra içeren epik çalışmasını bitirebildi.

Naim Frasheri Scanderbeg hakkındaki epik çalışmasını Marin Barleti'nin kahraman hakkında yazdığı biyografiye dayandırmıştır. Scanderbeg'in anılarını eski zamanlardaki Pyrrhus ve Büyük İskender'den modern zamanlardaki Marko Bocari ve Suliotes gibi diğer “Arnavut kahramanların” anılarına bağlamıştır. Bu tarihi yazmada Naim'in

amacı, ilk önce Scanderbeg'in anılarını Arnavutluk'ta tekrar faaliyete geçirmek ve daha sonra da Arnavut ulusuna diğer devletlerden bağımsız olarak kendi tarihlerinin olduğunu göstermekti. Yazar bunun için iki önerme kullanmıştır. Birincisi Arnavutların kendi dilleri vardır ve ikincisi kendi ulusal tarihleri vardır.

Naim'in Scanderbeg'i halkı tarafından gıptayla bakılan geleneksel bir kahramandır. O Arnavut kahramanlığı ve cesaretinin kişiselleştirilmesidir. Scanderbeg kendisini diğerlerinden ayıran niteliklere sahiptir. O halkının iyiliğini isteyen türden bir liderdir. Basitçe giyinen, nazik ve çok zeki birisidir. Naim'in okuyucusuna vermek istediği Scanderbeg imajı tamamen ülkesine hizmet eden romantik bir kahraman şeklindedir.

Yirmi iki bölüm boyunca, Naim Scanderbeg imajının farklı yönlerini

irdeler. Scanderbeg çoğu kez Arnavut kralı olarak anılır ama kraliyet karakteristiğine sahip değildir. İyi bir kraldır, halkının durumundan haberdardır ama gösterişsiz ve olduğu gibidir.

Barleti gibi, Naim de Scanderbeg'i kutsal bir kişi gibi tanımlar. Yazdığı epikte birçok kez onu bir melek olarak tasvir eder. Scanderbeg'i tanımlarken, Naim'in Arnavutlar hakkında idealize ettiği tüm niteliklere sahip olarak gösterir. Böylece Scanderbeg;

Ish burre I gjalle e I gjate
“...canlı ve uzun bir adamdır,
E ne shpatualla I gjere
geniş omuzludur,
S'ish I ligur e I thate
hastalıklı ve zayıf değildir,
Po ish si lulja ne vere
bir yaz çiçeği gibidir...
Ishte mbret I bukurise
güzel olan herşeyin kralıdır,
Si dielli epte drite
ve güneş ona ışık verir,
Fytyren e kish te mire
yüzü çok hoştur,
Zene te embele si mjalte
sesi bal gibi tatlıdır,
Zemerene plot meshire
kalbi merhametle doludur....

.....

Lufta posa zij te ndizej
savaş onu çağırdığında
Ajy s'duronte aspake
o asla geride kalmaz,
I hipen kalit e hidhej
atına hemen biner
Permbi armiket si flake
ve bir ateş gibi düşmanın üstüne
yürür.”

Scanderbeg “kalabalığın içinde fark edilebilen” bir adamdır. Hem bir kartal hem de bir güvercin olarak tasvir edilmiştir. Epik yazısında Naim Scanderbeg imajını romantize ederken, Scanderbeg'in anılarını da politize etmiştir. Epik yazının sonunda, Naim Frasheri, her Arnavut'un kalbinde yaşadığından, Scanderbeg'i unutmamaları için tüm Arnavutlara seslenir.

Arnavut ulusal kaderi
geçmişlerindeki efsanelerden ortaya
çıktığından, geçmiş ve gelecek birbirlerine
bağlı faktörler olarak görülemez. Bunun
yerine Pierre Nora, bunun geçmiş ve
geleceği meydana getiren farklı olaylar
olduğunu söyler. Günümüzde Naim'in
mısraları Arnavut mirasının bir parçası
olmasından dolayı Arnavutları etkilemeye
devam eder.

A e shihni Skënderbenë?
Scanderbeg'i gördün mü?
Mbren' e mirë, trim e burrë?
İyi kral, cesur adam?
U përpoq për mëmëdhen
anavatani için çok çalıştı,
Pa s'i vdes emëri kurrë.
Onun adı asla yok olmayacak.
Skënderbeu është i gjallë,
Scanderbeg hala yaşıyor
Rron e mbretëron përjetë,
sonsuzlukta yaşıyor ve hükmediyor.

Naim Frasheri *Scanderbeg Tarihi* adlı çalışmasını yayınladıktan sonra, kardeşi Sami *Arnavutluk: Neydi, Nedir ve Ne Olacak* adlı eserini Arnavutça olarak 1898 de yayınladı. Bu kitapta, şanlı geçmişin ana hatlarından ve Türk hâkimiyeti altında o günkü durumdan bahsederek ve gelecek hakkındaki fikirlerini de ortaya koyarak Arnavutluk tarihine vurguda bulunmuştur. Kardeşi Naim gibi Saim Frasheri'de Arnavutluk devletinin varlığını Scanderbeg. İle anmak istemiştir. Frasheri kardeşlerin her iki çalışması da bağımsız Arnavut devletinin isteklerinin meşruluğu için önemli dökümanlardır.

28 Kasım 1912'de İsmail Kemali Arnavutluk'un her tarafından gelen

delegelerin katılımıyla Ulusal Kongreyi başlattı. Arnavutluk'un Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığını ilan edilmesini, geçici bir hükümet kurulmasını ve Avrupa Kuvvetleri önünde Arnavutluk'un durumunu savunmak için Avrupa'ya bir komisyon gönderilmesini önerdi.

Sami Frasheri

Bu önerilerin kabul edilmesinden sonra, tüm delegeler bildiriye imzaladı ve o gün Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti. Sembolik bir jest ile İsmail Kemali Vlora'da Scanderbeg'in bayrağını dalgalandırarak Jeronim De Rada ve Frasheri kardeşler gibi tüm halkın rüyalarını gerçekleştirmiş oldu.

Yeni Arnavut devletinin destekleyicileri arasında, Arnavut tarihinin ünlü isimlerinden biri haline gelen, Theofan Stilian Noli olarak da bilinen

piskopos Fan Noli de vardı. Fan Noli hayatı boyunca Arnavutluk'u destekledi ve siyasetinde, diplomasisinde, tarihinde, şiirinde ve edebiyatında kalıcı bir etki bıraktı. Bir tarihçi gözüyle Scandberg'in tarihini yazan ilk akademisyendir ve Arnavut diasporasının diğer entelektüelleri gibi modern Arnavut devletinde Scandbeg'in anıları için bir rol oluşturmuştur.

İsmail Kemali

Noli, 6 Ocak 1882'de, Edirne'nin güneyindeki İbrik Tepe (Arnavutça. *Qyteza*) köyünde doğmuştur. Babası Stylian Noli Ortodoks kilisesinde koro yöneticisiydi ve oğluna Ortodoks müziği ve Bizans geleneklerinin sevgisini aşılamıştı. Fan Noli Edirne'de bir Yunan okuluna devam etti ve İstanbul'da kısa bir dönem kaldıktan sonra, 1900'de Atina'ya

yerleşerek arada sırada olan ve düşük ücretli işlerde suflör ve aktör olarak çalıştı.

Nisan 1906'da, ikinci sınıf bir gemi biletiyle, Fan Noli Yeni Dünya'ya yolculuk etti ve 10 Mayıs'ta New York'a vardı. Bir kereste fabrikasında çalıştığı Buffalo'da üç ay geçirdikten sonra, Noli Boston'a gitti. Orada, yayıncı Sotir Peci, çok düşük bir ücretle *Kombi* (Ulus) adındaki Boston gazetesinde başyazarlık görevi verdi. Burada Mayıs 1907 ye kadar çalışmış ve Ali Baba Qyteza mahlasıyla makaleler ve başyazarlar yazmıştır. Buralarda kendini evinde hissetmeyen ve ciddi bir şekilde Bükreş'e dönmeyi isteyen Noli için bu yıllar mali ve kişisel yönden oldukça zor zamanlardı. Ama yavaş yavaş, Arnavut toplumu içinde köklerini bulmaya başladı ve 6 Ocak 1907'de Boston'da *Besa-Besën* (Güven) toplumunu kurdu.

1908'de bir Ortodoks rahibi oldu ve Harvard Üniversitesine kaydoldu. Lisans derecesini 1912'de aldıktan sonra, 1938'e kadar okula dönmedi ve 1945'de doktora derecesini Boston Üniversitesi'nden aldı. Doktora çalışmasını Scanderbeg'in tarihi üzerine hazırladı ve daha sonra üzerinde yaptığı bir takım değişikliklerle, 1946 yılında bir kitap olarak yayınladı. Bu onun Scanderbeg'in tarihi üzerine yaptığı ilk çalışma değildi. Noli *Scanderbeg Tarihi* adlı ilk eserini 1921 yılında yayınlamıştı.

Arnavutluk'a ilk ziyaretini 1913 yılında yaptıktan hemen sonra Arnavut siyasal hayatı üzerine faal olarak ilgilenmeye başladı. Daha sonra 1921'de tekrar Arnavutluk'a döndü ve orada bulunuşu, o zamanlarda Arnavutluk'u ziyaret eden bir İngiliz gezgini olan Edith Durham'ın gözünden kaçmadı:

“.....ışıklar ve şarkılarla büyük bir geçit töreni beni onurlandırdı. Yıldırım çarpmışa döndüm. Balkona çıktım ve genç bir Amerikalı Arnavut'un (Fan Noli) İngilizce yaptığı konuşmayı duydum. Gerçekten çok güçlüydü....”

Noli Arnavutluk siyasetinde faal olmaya başladı ve Lushnja Kongresinde milletvekili seçildi. Ahmet Zogu'nun partisinde lider oldu ve 1924'de Ahmet Zogu hükümetine karşı Temmuz Demokratik Devrimini yürüttü. Noli'nin hükümeti verdiği sözleri hayata geçiremedi ve böylece devrim başarısızlığa uğradı. Fan Noli Aralık 1924'de bir daha dönmek üzere Arnavutluk'u terk etti ve Ahmet Zogu tekrar yönetimi ele alarak, kendisini kral olarak ilan etti ve Arnavutluk bir monarşi devleti oldu.

Temmuz Devriminin başarısızlığa uğramasından sonra, Noli hayatının geriye kalan kısmını dini ve akademik faaliyetlerle geçireceği Amerika Birleşik Devletlerine gitti. Bu dönemde *Scanderbeg Tarihi* adlı

eserinde üçüncü kez değişiklikler yaparak, 1949 yılında yayınladı. Yazdığı şiirlerde, Scanderbeg'in anılarına ve bayrağına vurgu yaparak Arnavut vatanseverliğine dikkatleri çekmeye devam etti. “Scanderbeg'in Bayrağı” adlı ağıtında, Noli şöyle der:

O Flamur gjak, o flamur shkabë,
Ey Kanların bayrağı, Kartalların
Bayrağı,

O vënd e vatr' o nën' e babe,
Ey anavatan ve ev, ey anne ve baba,
Lagur me lot, djegur me flage,
Gözyaşlarıyla ıslanmış, alevler

içinde yanmış

Flamur i kuq, flamur i zi.

Kızıl Bayrak, kara Bayrak.

Fortesë shkëmbi tmerr tirani,
Kayadan kale, tiranın şiddeti,

S'të trëmp Romani, as Venecjani,
Roma ya da Venedik'ten korkmadın
As Sërp Dushani, as Turk Sulltani,
Ya da Sırb Dushan, ya da Türk

Sultan'dan

Flamur i math për Vegjëli.

Kalabalıklar için büyük bir bayrak

Flamur që lint Shën Kostandinin,
Saint Konstantin'in canını sıkın
bayrak

Pajton Islamn' e Krishtërimin,
İslam ile Hiristiyanlığı birleştirir

Çpall midis feve vllazëri,
Dinler arasında kardeşliği çağırır
Flamur bujar për Njerëzi.
İnsanlık için iyi bir bayraktır.

Me Skënderben' u-lavdërove
Scanderbeg'le sen yuceltidin
Dhe në furtun' i funtmi u-shove,
ve savašta sen en son yere
düsheceksin

Me Malon prapë lart vrapove,
İsmail'le tekrar yükseklere çıktın
Yll i pavdekur për Liri.

Özgürlüğün sönmeyen
yıldızısın.....

Kral Zogu

Naim Frashëri ve Jeronim De Rada gibi, Noli de Scanderbeg imgesinin yirminci yüzyılda Arnavutluk'a demokrasiye geçişinde yardımcı olacağını görmüştür. Scanderbeg Arnavutluk ve Arnavut halkına sömürge mirasından farklı bir miras ve anı

sunabilir. Sömürge-sonrası Arnavutluk için ulusal anılar dört yüzyıllık Türk sömürgesinin unutulması, yirmi beş yıllık Scanderbeg devrinin hatırlanmasını gerektirir. Fan Noli bir tarihçi olarak Scanderbeg üzerine çalışmalara başladığında, amacı Scanderbeg'i Arnavutluk'a geri vermektir. Böylece Scanderbeg bilhassa Arnavut akademik hayatı olmak üzere, eğitim konularına girdi ve Arnavut akademisyenleri Scanderbeg'in anılarına dayanarak Arnavutluk tarihi yazmaya başladı. Arnavutluk'un komünist rejim altında olduğu bin dokuz yüz atmış ve yetmişlerde, Scanderbeg hakkındaki yeni anılar ve toplumsal bellek yitimleri Arnavut ulusal anılarına süzölmeye başladı. Scanderbeg artık daha fazla olarak bir halk adamı, gerçek devrimci, komünist torunlarıyla aynı rüyaya sahip bir insan olarak anılmaya başlandı. Bu siyasi şartlar altında, İsmail Kadare "Kale" adlı eserini 1974 yılında yayınladı.

İsmail Kadare modern Arnavut yazarları arasında, ülkesinin dışında en fazla tanınan yazardır. 1936'da Gjirokaster'de doğan Kadare Tiran Üniversitesi ve Moskova'da Gorki Enstitüsüne devam etti. 1990'da Arnavutluk'u terk eden ve Fransa'da siyasi sığınma talep eden ilk Arnavut entelektüel olmuştur. Onun Batıya sığınması Arnavutluk'ta Komünizmin

yıkılmasına neden olan bir takım reformları başlatmıştır.

Kadare'nin çalışmalarının çoğunluğu Arnavut milliyetçi düşüncesini ve sosyalist öğretisini birleştirir. İsmail Kadare'nin kurgusu daha çok tarihi olaylara ya da geleneklere dayanır. *Kale*, Scanderbeg liderliği altında Osmanlı İmparatorluğuna karşı ilk direnişin hikâyesini anlatır. Kadare, romanda Scanderbeg'i bir karakter olarak göstermez. Romanda isim olarak sadece birkaç kez geçer. Türkler kaleyi muhasara altına alır ancak içeri giremez, böylece kale Türklere karşı direnişin bir sembolü olur.

Kadare'nin bir eleştirmeni olan Arshi Pipa, romandaki Scanderbeg'in Hoca kültürünün bir aynası olarak yer aldığı söylemiştir. Scanderbeg'in romanda solması gibi, Enver Hoca'da solup gidecektir. *Kale*, on beşinci yüzyıllarda geçse bile, roman Arnavutluk'un 1960'lardaki görüntüsünü sunmaktadır. Bu dönemlerde Arnavutluk Sovyetler Birliği ile şiddetli ilişkilere girmiş ve bunun sonucunda Varşova paktının üyelerinin ablukasından çok acı çekmiştir. Scanderbeg'le bir arada durduklarını gösteren kitap, Arnavutlar için hatırlatıcı bir araç olmuştur.

Paralellikler Hoca efsanesini yıkmaktan ziyade bir duruşu göstermektedir. Kitap boyunca

Scanderbeg'in rolü ima edilir. Bir lider olarak ne sorgulanır ne de yazarın Scanderbeg'in rolü ve önemini vurguladığına dair herhangi bir atıf vardır.

Kale, Scanderbeg dönemindeki Arnavutluk'un muhteşem günlerini farklı bir şekilde anlatan bir kurgu romandır. Scanderbeg imgesini yazılarında kullanan diğer yazarlardan farklı olarak, Kadare kahramanın fiziksel özelliklerini abartmaz. Derin ve daha karmaşık bir Scanderbeg imgesi geliştirir. Scanderbeg'in kahramanlığını gösteren uzun savaş sahneleri yoktur. Kadare sadece onun ismini kullanarak ya da romanın içeriğine Scanderbeg'i yerleştirerek bunu başarır. "Scanderbeg, onları her gece bezdirdi", "Arnavutlar bizi bozguna uğrattı" ve "Scanderbeg....Onu gördün mü?" gibi satırlar romanda bolca geçer.

PORTRET: SHPALLJA E PAVARËSISË - VLORE 1912
ISSA BOLETINI puth flamurit

Jeronim de Rada ve Naim Frasheri gibi Kadare'de *Kale* adlı eserini

Arnavutların sözlü geleneklerine dayandırmıştır. Arnavutluk'ta Scanderbeg'i ve Türklere karşı kahramanca duruşunu ima eden birçok hikâye dolaşıyordu. Arnavutları savaşçı, özgürlük aşığı, cesur ve fedakâr, ülkeleri için ölmek isteyen kimseler olarak karakterize etme birçok şarkı ve hikâyede yer alıyordu. Scanderbeg'e ait olan Dibra şehrindeki bir hikâyede, bir adam "liderlik ettiği yere kadar onu takip edecekler" diyordu. Başka hikâyelerde ise sadece erkekler değil kadınlarda Türklere esir düşmektense savaşarak öleceklerdi. Güney Arnavutluk'taki bir hikâyede, Türkler Sopot şehrini aldıktan sonra, savaş kale içinde de devam etmiştir. Kadınlara, kaçarak kendileri kurtarmaya istekli olup olmadıkları soruluyordu. Onlar ise ahenk içinde orada kalarak Scanderbeg'in Bayrağı için savaşacaklarını söylüyorlardı. Bu gelenekleri kullanarak, Kadere efsanelerden gelen bir Arnavut halkı imgesi meydana getirir. Romanda Arnavutlar liderleri Scanderbeg gibi uzun boylu, kuvvetli, sadık, güçlü ve yenilmez olarak tasvir edilir.

Gerçek ve kurgu arasında çizgiler hikâyede birbirine karışır. Kadare on beşinci yüzyıldaki Arnavutluk tarihini, ülkenin günümüzdeki tarihini açıklamak için kullanır. Ulus ve ulusallık fikirleri daha büyük sosyal birlikteliğin nostaljik ve

süregeleyen bir şeklidir. Modern ulus-devletlerin hayatında bu kavramlara çekici, herkesi etkileyen ve değişken karakterleri veren ulusal anıların kışkırtıcı gücüdür. Sovyetler Birliği'nin ablukası gerçeğiyle yüzleştiklerinde, Arnavutlar geçmişi yeniden keşfetmek ve onu o dönemle birleştirmek istediler. Bu süreçte, Scanderbeg buna aracılık eden bir efsane oldu.

Böylece, ulus ve milliyetçilik, anılar ve diaspora zemininde Scanderbeg'in Arnavutluk ve Arberes üzerindeki etkisi anlaşılabilir. Gerçekten, Scanderbeg'in daha iyi incelendikten sonra, kendisi diasporaya yakın olur. O hayatının uzun bir bölümünü yurt dışında geçiren bir Arnavut'tu. Eğitimini dünyanın tek hâkim kuvveti olan Türkiye'de tamamlamıştı.

On dokuzuncu yüzyıldan sonra Scanderbeg'in anıları milliyetçilik amacına hizmet etmesinden dolayı, Arnavut entelektüellerinin bu çalışmaları, Scanderbeg'in anılarının zaman içinde değiştiğini gösterir. On beşinci yüzyılda yaşamasına rağmen, on dokuzuncu yüzyılda milliyetçilik yükseldiğinde,, Scanderbeg imgesi verimli hale gelmiştir.

Naim ve Sami Frasheri, Fan Noli ve İsmail Kadare yurt dışında eğitim gören entelektüellerdi. Gerçekte Arnavut

diasporasının bir parçası olmalarına ve Arbereş entelektüellerinin de katkısıyla Arnavut kimliğinin oluşmasına derin etkide bulunmalarına rağmen Arnavutluk tarihinde tüm bu yazarların / entelektüellerin Arnavut milliyetçileri olarak anılması önemlidir. Bu bağlamda, güç ve hegemonya kavramları Arnavut siyasi tarihine göre kendi içinde değerlendirilir. Modern devletlerin artık sınırları olmadığından dolayı, ulusun şuurunu ve değişim yolunu tanımlamak diasporanın görevidir. Bunun gibi, yirmi birinci yüzyıl için, milliyetçi bir yapı olarak Scanderbeg'in anılarını gevşetmek ve en sonunda Arnavutluk'ta vatanseverlik ve milliyetçilik söylemini değiştirmek diasporanın işidir.

1991'de Arnavutluk'ta komünizm sona erdikten sonra, Arnavut ulusu komünizmle, komünist partiyle, ya da diktatör Enver Hoca ile ilgili ne varsa ortadan kaldırarak, köklerine geri dönmek istedi. Yeni seçilen hükümet 12 Kasım 1993'de çıkardığı bir kararname ile Özgürlük gününün tarihini 29 Kasım yerine 28 Kasım 1944 olarak kabul etti. Açıkçası bu değişimin temel amacı, bir kez daha Scanderbeg ve onun bağımsızlık savaşı ile Arnavutluk modern siyasi sistemi arasındaki ilişkiyi tekrar kurmaktır. Scanderbeg bir kez daha dünyanın her yerindeki Arnavutlar için birleştirici bir

unsur olmuştur. Günümüzde Scanderbeg'in anıları daha popüler olmuştur ve tanımına yeni parametreler eklenmiştir.

Enver Hoxha'nın heykeli yıkılırken

Arnavutluk siyasi tarihindeki bu dolambaçlı yollar Scanderbeg'in anısını kutlayan sözlü gelenekler kronoloji ile paralellik taşımasından dolayı gereklidir. Ulusal bağımsızlık, Komünizm ve komünizm-sonrası dönemleri inceleyen bir kişi değişimleri ve aynı zamanda Scanderbeg imgesi tanımındaki tutarlılıkları daha iyi anlayabilir. Arnavutluk sınırları dışındaki sözlü geleneklerde bunlara paraleldir. Kosova'daki etnik Arnavutlar ve İtalya'daki Arbereşler Scanderbeg'in anısı konusunda daha nostaljiktir ama aynı zamanda onun farklı anlatımları konusunda da daha özgürdürler.

Sözlü Geleneklerin Süreğelmesi

Scanderbeg'in anıları hakkında sözlü geleneklerinin çoğunun temel kaynağı Marin Barleti'nin Scanderbeg biyografisine dayanır. Marin Barleti'nin hazırladığı bu biyografi George Castriota'nın hayatı üzerine en samimi kaynaklardan birisidir. Ayrıca Scanderbeg hakkındaki ilk biyografilerden birisidir de. Bu kitap, Latince olarak "*Historia de Vitae et Gestis Scanderbegi, Epirotarum Principis.*" başlığı ile yazılmıştır. Orijinal nüshasında basım tarihi olmamakla beraber, kitabın 1508 – 1510 yılları arasında yazıldığı kabul edilir. Kitap, George Castriota'nın yeğeni olduğuna inanılan Napoli'li Don Ferrante'ye ithaf edilmiştir. Scanderbeg'in 1468'de ölmesinden sonra, pek çok Arnavut Osmanlı işgalinden kaçmak için Güney İtalya'ya göç etmiştir.

Eğer Barleti'nin yazdığı her şey kelime anlamıyla ele alınırsa, Scanderbeg'in bir insan olmadığı görülür. Hikâyesine Scanderbeg'in doğumuyla başlayan Barleti, Scanderbeg'in annesi Vojsava hamileyken, Osmanlı İmparatorluğu büyüklüğündeki bir ejderhanın rüyasına girdiğini yazar. Scanderbeg doğduğunda sağ kolunda kılıca benzeyen bir işaret vardır. Henüz yürümeye başlarken, babasının kılıçlarıyla

oynardı. Gençliğinde ise zamanının çoğunu ata binerek ve ok atarak geçirmiştir.

Bir çocuk olarak Scanderbeg daima büyük düşünmüştü. Çok zekiydi ve çok kısa bir zamanda Türkçe, Arapça, Yunanca, İtalyanca ve Slav dillerini öğrendi. Kendisini hep savaşlarda kanıtlamak istedi ve ün kazanmak için fırsatlar aradı. Asla hasta olmadı. Kutsal vücudu ve azalmayan kuvvetiyle, daima iki saatten az uyumuştur.

Barleti'ye göre Scanderbeg'in fiziksel görünümü diğer insanlardan tamamen farklıydı. Barleti Yunanlıların erkek güzelliği tanımlamasına başvurarak, genç Scanderbeg'i " çok uzun boylu, kimsede olmayan güzel kollara ve bir atlet gibi güçlü boyna sahip, güzel beyaz derili, kuvvetli bakışları, uykulu değil de güzel bakışları olan" birisi şeklinde tanımlar. Barleti için Scanderbeg ideali ve ulaşılamaz birisini temsil eder.

Barleti çoğu kez Scanderbeg'i Musa ile mukayese eder ve ona kutsal nitelikler atfeder. "Kutsal" ya da "mutlak kutsal" olduğu için vücuduna asla yara almaz. Zaten Tanrı da Scanderbeg'in ölmesine izin vermez. Scanderbeg sabırlı ve merhametlidir. Esir alındıklarında iyilikle karşılandıkları için, düşmanları da onu sever. Ölümsüzlüğün kendilerine de

geçebilmesi için herkes ona dokunmak ister. Barleti'ye göre Scanderbeg "asrın mucizesidir".

Açıkçası, Barleti Scanderbeg'in anılarını efsanevi anlamda ölümsüzleştiren ilk diaspora entelektüelidir. Arnavut Rönesans / Bağımsızlık hareketinde su yüzüne çıkan Scanderbeg hakkındaki efsanelerin (söylencelerin) ve şarkıların çoğu Scanderbeg'in kutsal niteliklerine, cesurluğuna, zekâsına ve ulusal çabalarına vurguda bulunur. Bunlar Arnavutluk'un her yerini, hatta Scanderbeg'in ayak basmadığı yerleri bile tasvir eder. Her hikâyede en çok kullanılan satırlar Arnavut bağımsızlığına çağrıda bulunan Scanderbeg'in konuşmalarından birisidir. Scanderbeg Arnavutluk'a dönüp kalesini Osmanlı Türklerinden geri aldıktan sonra, askerlerinin ve halkının önünde bir konuşma yapmıştır. Barleti tarafından alınan bu konuşma şöyledir:

"size özgürlüğü getirmedim, onu sizin aranızda buldum.

.. Krallığı ve bu şehri size ben vermedim, siz bana teslim ettiniz. Size silah getirmedim, sizi zaten silahlı buldum. Siz etrafınızdaki her şeyle, vücudunuzda, alinyanızda, kılıçlarınızda ve mızraklarınızda özgürlüğünüze sahiptiniz"

Arnavutları savaştı, özgürlük aşığı, cesur ve fedakâr, ülkeleri için ölmek isteyen kimseler olarak karakterize etme birçok şarkı ve hikâyede yer alıyordu. Scanderbeg'e ait olan Dibra şehrindeki bir hikâyede, bir adam "liderlik ettiği yere kadar onu takip edecekler" diyordu. Başka hikâyelerde ise sadece erkekler değil kadınlarda Türklere esir düşmektense savaşarak öleceklerdi. Güney Arnavutluk'taki bir hikâyede, Türkler Sopot şehrini aldıktan sonra, savaş kale içinde de devam etmiştir. Kadınlara, kaçarak kendileri kurtarmaya istekli olup olmadıkları soruluyordu. Onlar ise ahenk içinde orada kalarak Scanderbeg'in Bayrağı için savaşacaklarını söylüyorlardı.

Bu dönemde milliyetçi amaca hizmet eden Scanderbeg'in anılarının bir başka yönü de ölümü konusudur. Birçok hikâyede Scanderbeg ölümünün farkındadır ve son arzusu ülkesi ve Arnavut devletinin korunmasıyla ilgilidir. Bir başka hikâyede, son arzusu Arnavutların birbirini sevmesi ve birlik içinde kalmasıdır, çünkü "eğer birlikte olursanız, sizi kimse bölemez."

Osmanlı İmparatorluğu neredeyse yıkılmak üzere olduğundan, ulusal birlik yirminci yüzyıldaki bağımsızlık hareketi için ana temaydı. Bağımsızlık hareketinin yandaşları George Kastrioti'nin Bağımsızlık rüyasını gerçekleştirmeye çalışıyordu.

Arnavutların bunu başarmasının tek yolu ise birlik olabilme yeteneklerine bağlıydı.

Arnavutluk'taki hikâyeler milliyetçilikle derinden ilgiliyken, Güney İtalya'daki Arbereşlerin sözlü gelenekleri diğer anılara odaklanıyordu. Hikâyeler ve şarkılar öncelikle aile bağlarına, Arbereşlerin kim olduklarına ve Scanderbeg'in dönemine kadar uzanan geleneklerinin korunmasına atıfta bulunuyordu. Scanderbeg'in düğününü anlatan bir türküde, George Kastrioti'ya Avrupa'dan birçok soylu hanım gösterilir, ama o sadece "Arnavutça konuşan ve Arnavut geleneklerini bilen bir Arbereş eş" ister. Arbereş kaynaklarında yaygın olan ortak bir eğilim, onların Arnavutluk kimliğiyle ilgilidir. Bu ise ulusal olmaktan ziyade daha nostaljiktir. Calabria'da söylenen popüler bir halk şarkısı hayal edilen anavatanın duygusal gücünü ifade eder:

*Biz kırlangıçlara benzeriz,
biz kartallara benzeriz.
Birlik içindeyiz, çünkü bizim
ortak köklerimiz vardır."*

Calabria'da Scanderbeg'in anıları öncelikle gelenek ve dille ilgilidir. Bir Arbereş deyimi şöyledir: bir Arbereş mutlu olduğunda Arnavutça ve İtalyanca şarkı söyler, ama mutsuz olduğunda sadece

Arnavutça ağlar. Arnavutluk'a göre, özellikle komünizm dönemi ele alındığında, Arbereşlerin Scanderbeg'le daha fazla birlikteliği olmasına rağmen, onunla ilgili anıları daha akışkan ve daha az politizedir.

Son Deyiş Scanderbeg'in Anısı Popüler Kalmaya Devam Ediyor

Komünist Partisinin Arnavutluk'ta 1941'de kurulmasından bu güne, Scanderbeg imgesi ilk başlarda Alman işgaline karşı partizan hareketinin meşrulaştırılması için kullanıldı. Scanderbeg bayrağı miras alınarak Komünist yıldızı oldu ve Scanderbeg'in anıları sadece Marksist terimlerle ve sınıf teorisiyle tanımlandı. Aynı zamanda, Scanderbeg ve Enver Hoca arasında doğrudan bağlantılar kuruldu. Scanderbeg sadece Parti ve diktatörün konumu sağlamlaştırılırsa gündeme gelebilirdi. Halk gelenekleri de bu temaları somutlaştırmıştır. Komünist partinin kuruluşunu anan bir şarkıda, Scanderbeg'in önemi sadece komünizm ve Enver Hoca'ya bağlı olarak anlaşılabilir:

...O gün parti doğdu,
Arnavutluk ışığı gördü,
Özgürlük ışınları parladı,

Anavatanın kaderi
Scanderbeg'in yeğenlerinin ellerinde durur
Ve bugün Enver'in ellerinde ,
Scanderbeg'in kılıcı vardır

Bir başka şarkıda, Scanderbeg sınıf
olgusu ve kapitalizme karşı savaşın lideri
olarak gösterilir:

Erkekler ve kadınlar ayaklanın
Köleliğe karşı savaşta,
Vatanımızı özgürleştirmek için
Bağımlılık prangalarından
Burjuvaziden ve toprak sahiplerinden
Scanderbeg'le yaptığımız gibi, haydi tekrar
birleşin
Partinin liderliği altında
Ve Enver'in komutası altında
Kalıntıları atmak için
Duce ve Hitler'in
Bizden önceki atalarımız gibi
Sayısız Türklere karşı
Onların lideri olarak Scanderbeg'le
Arnavutluk'un büyük çocuğu

Komünizm döneminde Scanderbeg
imajı tek boyutluydu. Onun değeri
anılarının toplumsal bellek kaybına
bağlıydı. George Kastrioti gerçekte soylu
bir geçmişe sahipken, emekçi sınıfıyla
tanımlanıyordu. Hristiyan olarak
yetişmesini, soylu geçmişini ve Vatikan'la

olan bağlarını kopartarak, heykeller,
resimler ve müzeler savaşçıyı övüyordu.

Komünizmin sona ermesiyle, bu
yeniden tanzim olan şekildeki
Scanderbeg'in anıları da bitmiştir.
İnsanların diktatörlükleri kitaplar, edebiyat,
resimler ve efsanelerle övmesi bittiğinde,
asla dönme ihtiyacı belirmişti. Burası
Arnavutlara aitti ve Arnavutluk hala
Scanderbeg'le birlikteydi.

Yeni bir Scanderbeg ve anıları
oluşturdu. Scanderbeg'i Arnavutluk'a geri
verme ihtiyacı esasen siyasi ortama bir
cevap olarak yerine getirildi ve sözlü
geleneklerde de yansıma buldu. Yeni
seçilen ve Scanderbeg'le meşruiyet
kazanmak isteyen Demokratik Parti
Bayrak Günü olan 28 Kasım Arnavutluk
Bağımsızlık Günü olarak değiştirdi.
Günümüzde ise, 28 ve 29 Kasım,
Bağımsızlık Günü olarak hala
tartışılmaktadır. Komünist yıldızı
Bayraktan ve hükümet belgelerinden
çıkarıldı ve böylece Scanderbeg'in anıları
artık Komünizme bağlı olmadan yaşamaya
devam etmektedir.

1999'da, Arnavutluk'un çok iyi
bilinen yazarlarından olan Naum Prifti,
ilkokul çocuklarına yönelik olarak
hazırlanmış şekliyle Scanderbeg
hakkındaki efsaneleri ve hikâyeleri

yeniden yayınladı. Bu çocuklar fikir üretmeden ve onları yorumlamadan önce, Scanderbeg efsanesinin idealleri onlara verilmiş ve sonuç olarak ulusal kimliğin farklı bir yapısı da meydana getirilmiş ve sürdürülmüş oldu. Bu bağlamda, Naum Prifti'yi izleyenler, Stephen Heathorn'unkilerden farklı değildir. Onun çalışmaları yirminci yüzyıl İngiltere'sinde ilkokul sisteminde İngiliz diline odaklanmıştır. Burada milliyetler farklıdır, ama model Arnavutluk için yardımcı olabilir.

Toplanan bu hikâyeler arasında, birkaç mit yaygındır. Birincisi, Scanderbeg'in yaşamaya devam ettiği fikri, ikincisi ülke sevgisi ve son olarak, Scanderbeg'in gücünü ülkenin daha fazla iyiliği için halkı bir araya getirme aracı olarak kullanma fikridir. Bir hikâyede, Albana adındaki bir kız, dedesine Scanderbeg'in ne zaman öldüğünü bildiğini söyler. Daha sonra, büyükbabası Albana'ya, kendi babasının ona Scanderbeg'in asla ölmediğini dediğini söyler. Arnavutluk ulusunun aslında Gerçek Scanderbeg hikâyesine değil de, bu mitin sürekliliğiyle ilgilendiğini anlatan bu hikâyenin hedef okuyucu kitlesi ilkokul çocuklarıdır. Hikâye daha önemli hale geldiğinden, Gerçek Scanderbeg ulusal sembol olma niteliğini yitirdi. İnsanlar hikâyeye inanmak ister ve onu diri tutmak

ister çünkü gerçeklerden farklı olarak hikâye insanların diğerlerini bilmesini ve bayrak etrafında, *Scanderbeg'in Bayrağı*, toplanmayı sağlar.

Bu hikâyenin savaşçı imajı, bağımsızlığı için bir kahramana ihtiyaç duyana kadar Arnavutluk'ta ortaya çıkmamıştır. Yazılı Arnavut dili de on dokuzuncu yüzyıla kadar basılı olarak ortaya çıkmamıştır. Hikâye Arnavutların çok eski bir tarihe sahip olduğunu ve bundan dolayı köklerinin İliyalılar'a dayandığından bahseder. Bu yüzden sözlü gelenek / tarih çok önemlidir. Zamanı tanımlayan kimliği formüle etmeye yardımcı olur ve milliyetçi amaç için kullanıldığında bir ulusun nereden gelmiş olduğunu belirlemeye çalışır.

Arnavutluk tarihi her zaman barış içinde olmamıştır. Arnavutluk sınırlarını sürekli tehdit eden komşularla çevrilmiştir. Scanderbeg Efsanesi gençlere nüfuz ettiğinde, hikâyeler bir güç aracı olmaktadır. Efsane artık asla terk edilmeyecek şekilde duygusal hisleri kışkırtır.

Farklı bir hikâye de anavatanın aileden bile daha önemli olduğu fikrini ortaya koyar. Hikâyede, Scanderbeg yeğeninin kendisine ihanet ettiğini ve Türkler tarafından kaleye kapatıldığını

iştir. Yeğenini kurtaran Scanderbeg, onu Napoli'ye yollar ve hapse attırır. Scanderbeg her Arnavut için model olduğundan, her iyi Arnavut'un yapması gerektiği gibi, ülkesinin çıkarlarını kendisinininkinden üstün tutar.

. Toplumsal bellek yitimi olgusu yirminci yüzyılda Scanderbeg'in anılarına uygulanmıştır ve bu hikâyede de çok açıktır. Komünist Arnavutluk'ta, Vatikan'la ilişkisini, dini uygulamalarını, soyluluk bağlarını ve Arnavutluk üzerinde kendi monarşi yönetimini kurma mücadelesini kolaylıkla unutarak, Scanderbeg'i halkın içinden gelen ve onlar için savaşan bir ulusal kahraman olarak görmek çok önemliydi.

Birçok şeyden sonra, basit gerçek Scanderbeg'in yatağında ateşli bir hastalıktan ölmesidir. Günümüzde bile, Arnavutlar bu gerçeği kabul etmekte zorlanırlar. Belki de, bu gerçeğin Scanderbeg'i insan yapmasındandır çünkü onu sıradan bir şey yerine olağanüstü olarak düşünmek daha güçlü bir olaydır. Ve günümüze kadar, Arnavut ulusal kimliğinin koruyucusu olarak hatırlanmaya devam etmektedir. Bu hikâyede söz sanatları çok fazla yer alır. Scanderbeg neredeyse doğaüstüdür. Ona Mesih nitelikleri verilmiştir. Acı hissetmez. Yüce gönüllüdür. Aynı zamanda basittir; arkadaşlarıyla eşit

düzeyde ilişki kurar. Daha önemlisi yaşamaya devam etmektedir!

Scanderbeg'in ölümünü tasvir eden bir resim

Arnavutluk halk geleneğindeki son eğilimler Scanderbeg'in anılarının Arnavutluk'ta sürekli değiştiğini göstermektedir ve bu sık sık ülkedeki siyasal iklimin bir ürünü olmaktadır. İnsanlar istikrarın olmadığı durumlarda, miti hatırlamak ve sürdürmek istemektedir. Scanderbeg mitinin yansızlaştırıcı etkisi, demokrasiye geçişteki zor dönemde Arnavutlara kendisini hissettirmiştir. Scanderbeg'i tekrar can alıcı konuma alan son yayınlarda göstermiştir ki, halk ve ülke için her şey daha iyi olacaktır. Çünkü onların lideri "*Meleklerin taç giydirdiği Kraldır.*"

Sarı Saltık
Popüler İslam'ın Balkanlar'daki
Destani Öncüsü
(XIII. Yüzyıl), A. Yaşar Ocak,
Ankara 2002.

Mustafa UYAR

Özelde Alevilik, Bektaşilik, Kalenderilik'in yanı sıra bunların Türk sosyal ve dini hayatında meydana getirdiği oluşumları eserlerinde ele alan A. Yaşar Ocak, genelde ise, bilindiği üzere Türk İslam'ı kavramını işleyen ve çalışma sahası haline getiren bir tarihçimizdir. Bu konulara ilişkin olarak kaleme aldığı Türkçe ve yabancı dillerdeki birçok makalesi haricinde Bektaşi Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, Babailer İsyanı, Türk Sufiliğine Bakışlar, Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri ve İslam -Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü adlı eserleri de bulunan Ocak, son olarak bu tanıtmaya konu olan Sarı Saltık isimli çalışmasını Türk ve dünya bilim alemine sunmuştur.

Şekil, Düzen ve Kuruluş: 2002 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından neşredilen eser, Önsöz ve Kısaltmaları içeren XVI sayfaya ilave olarak, Giriş: Kaynaklar ve Araştırmalar, dört Bölüm, Sonuç, Seçilmiş Bibliyografya ve Genel Dizin kategorilerinin yer aldığı 155 sayfadan

oluşmaktadır. Eserde yer alan bölüm başlıkları ise şunlardır:

I) XIII. Yüzyılda Balkanlar' da Anadolu Çıkışlı İlk Türk İskanı: Dobruca'daki Türkmenler (s. 18-37),

II) Menkabevi Sarı Saltık: Peygamber Soyundan Büyük Bir Gazi- Evliya (s. 38-63),

III) Tarihsel Sarı Saltık: Aşiret Reisi Bir Kalenderi Şeyhi ve Bir Derviş- Gazi (s. 64-102),

IV2 Sarı Saltık Kültü: Tekkeleri, Mezarları, Türbeleri, Bektaşilik ve Alevilik teki Yeri (s. 103-124).

Şekle ilişkin son olarak, müellifin gözden kaçırdığını tahmin ettiğimiz birkaç yazım yanlışı (Sözelimi, Dördüncü Bölümün başlığı İçindekiler kısmında farklı verilmiştir); "de" ve "da" yazılması gereken bağlaçların "te" ve "ta" şeklinde -ki yazarın böyle bir tarzı, okuma akışını kolaylaştırmak açısından kasten yaptığı kanaatindeyiz- yazımı karşısında, eserin kapak tasarımının oldukça dikkat çekici olduğunu ifade söyleyebiliriz.

İçerik/Muhteva ve Kapsam: Eserin muhtevasına baktığımızda ise, ilk olarak kitabın hangi problemler üzerinde

durduğuna ilişkin yazarın Önsözündeki açıklaması dikkati çekmektedir. Eserin meydana getirilme amacını da böylelikle açıklayan Ocak'ın sözünü ettiği problemlerin bazıları şunlardır:

a) Sarı Saltık gerçekte kimdir? Nasıl bir çevrenin, toplumun, kültürün ve inancın ürünüdür? Mistik kimliği ve kişiliği nedir? Çoğunlukla yazıldığı gibi, o bir İslam misyoneri midir?

b) Onunla aynı dönemde yaşamış olan Barak Baba'nın Sarı Saltık ile olan bağlantısı nereden kaynaklanmaktadır? Bu iki şahsiyetin Babai İsyanı ile ilgileri var mıdır?

c) Sarı Saltık'ın başlattığı varsayılan Balkanlar'daki İslamlaşma sürecinin niteliği, bu sürecin etkilediği sosyal tabanın dini ve yapısal özellikleri nelerdir? Bu süreçte, senkretik öğeleri içeren heterodoks bir İslam'dan söz edilebilir mi? Ve bu sürecin Osmanlı dönemindeki İslamlaşma hareketine katkısı olmuş mudur?

d) Yine bir başka toplumsal olay niteliğindeki 1446 tarihli Şeyh Bedreddin hareketinin, Sarı Saltık'ın oluşturduğu sosyal tabanla bir bağlantısı bulunmakta mıdır?

e) Balkanlar'ın çeşitli yerlerinde, etrafında kültür oluşturan Hıristiyan azizlerinin Sarı Saltık ile özdeşleştirilmesinin anlamı ve bu olgunun ifadesi nedir?

f) Bu kişiliğin Anadolu ve Balkanlar'daki Alevi ve Bektaşî geleneği içindeki yeri nedir ve nasıl oluşmuştur?

Bu problemlerin yanı sıra, eseri kaleme almasında etken olan sebepleri sıraladığı Önsöz den sonra yazar, Kısaltmalar ve Giriş kısmına geçmektedir. Giriş'in içeriği, yukarıda da belirttiğimiz üzere, Kaynaklar ve Araştırmalardan meydana gelmekte ve yazar bu bölümde Sarı Saltık dönemi kaynaklarının hiçbirinin ondan bahsetmediğini, ondan bahseden kaynakların kendisinden birkaç asır sonra yazıldığını vurgulamaktadır. Kaynaklar kısmı şu kategorilerden oluşmakta ve şu kaynakları kapsamaktadır:

a) Vekayinameler: Tevârih-i Al-i Selçuk (Yazıcızade Ali), Oğuzname (Seyyid Lokman), Müsameretü'l-Ahbar (Kerimüddin Aksarayı), Tevârih-i Ali Osman (Kemalpaşazade), Camiu'd-Düvel (Müneccimbaşı Derviş Ahmed), Nefhatu'l-Ezhar (Ney'izade Atayl) adlı eserlere ilave olarak Georgios Pachimeris ve Nicephorus Gregoras'a ait Grekçe iki kronik, yazarın kullanmış olduğu vekayinamelerdir.

b) Seyahatnameler: Burada ise yazar, Tuhfetü'n-Nuzzar fi Garaibi'l- Emsar ve Acaibi'l-Esfar (ibn Battuta) ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi ile birlikte Sarı Saltık tekke ve türbelerinden bahseden Antonio Pigafetta, Stephan Gerlach, Reinhold Lubenau, Robert Bargrave ve John Covell gibi Batılı seyyahların eserlerinden de faydalandığını ifade etmektedir.

c) Menakıbnameler: Kemaleddin Muhammed es-Serac er-Rifai" tarafından telif edilen Tüffahu' l-Ervah isimli menkıbeler antolojisi niteliğindeki eser; Evliya Çelebi aracılığıyla yararlanılabilen iki Saltıkname (Menakıb-ı Sarı Saltık ve Saltıkname); Ebu'l-Hayr-i Rumi" tarafından kaleme alınan Battalname ve Danişmendname uyarlamalarını da içeren derleme tarzındaki Saltıkname (Menakıb-ı Gazavat-ı Sultan Sarı Saltık Gazi); Vilayetname-i Hacı Bektaş-ı Veli ve Vilayetname-i Otman Baba (Küçük Abdal) adlı vilayetnameler yazarın kullandığı menakıbname türündeki eserlerdir.

d) Arşiv Belgeleri: Kaynaklar kısmının bu son kategorisinde ise Ocak, İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı ve Topkapı Sarayı Arşivleri, Ankara'da ise Tapu Kadastro ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri'nde

bulunan mühimme kayıtlarını kullanmıştır.

Kaynaklar' dan sonra Giriş bölümünün ikinci kısmı olarak Araştırmalar gelmekte ve burada Şemseddin Sami'nin Kamusü'l-A'lam adlı eserinden başlayarak F. Köprülü'ye kadar Osmanlı'da yapılmış çalışmalar; I. Von Hammer, F.W. Hasluck, J. Deny, F. Babinger, P. Wittek, M. Kiel, T. Zarcone, G. Leiser, A. Decei gibi yabancı bilim adamları ve eserlerinden; T. Okiç, Y. Ziya Yörükcan, A. Gölpınarlı, N. Sevgen, F. Yılmaz, M. Demirci adlı bu konuda eser vermiş yerli araştırmacılarından bahsedilmiş ve eserlerine değinilmiştir. Yazar, yararlandığı bütün tetkik eserleri burada zikretmeyip bibliyografya kısmında tümünü vermeyi yeğlemiştir. Yararlanılan kaynaklar sunulduktan ve bu çalışma açısından değerlerine değinildikten sonra eserin bölümlerine geçilmektedir.

XIII. Yüzyılda Balkanlar'da Anadolu Çıkışlı İlk Türk İskanı: Dohruca'daki Türkmenler başlığını taşıyan Birinci Bölüm kendi içinde altı kısma ayrılmaktadır. Bu kısımları ve kısaca bunların kapsamalarını şöyle tanımlayabiliriz:

I) Moğol Hakimiyetinde Anadolu Selçuklu Tahtı için Mücadele ve II. İzzeddin Keykavus: Bu kısımda yazarımız ilk

olarak, 1243 Köseadağ Savaşı'ndan başlayarak II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü ile II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıçarslan ve II. Alaeddin Keykubad arasında baş gösteren saltanat mücadelesini ele almaktadır. Bu mücadele sonucunda, II. İzzeddin' in Bizans' a sığınması hadisesi gerçekleşmiş ve IV. Rükneddin Kılıçarslan Moğolların da yardımı sayesinde Selçuklu tahtına oturmuştur.

II) Bizans Himayesinde Bir Selçuklu Sultanı: İzzeddin Keykavus'un ailesi ile birlikte VIII. Mihail Paleologos'a sığınması, İzzeddin ve maiyetine Konstantinopolis'te büyük serbesti sağlanması; ardından İzzeddin'in iki yakın adamı -Ali Bahadır ve Uğurlu- ile birlikte imparatorun "Türk taifesi"nin yaşam tarzına uygun biçimde yaşayacakları bir yeri kendilerine tahsis etmesini istemeleri ve bunun gerçekleştirilerek Dobruca'ya yerleştirilmeleri; bu iskan olayından sonra İzzeddin ve adamlarının imparatora bir komplo hazırladıkları ve onu tahttan indirme planları yaptıkları şayiasına değinilmektedir.

III) Sarı Saltık'la Anadolu'dan Dobruca'ya: Bu kısımda yazar, Sarı Saltık'ın tarihi bir kişilik mi, yoksa hayal ürünü mü olduğunu tartışmakta; Sarı Saltık'ın gerçekte var olmadığını söyleyen bilim adamlarının, bu

savlarını Dobruca'ya gerçekleşen bu göçten devrin önemli iki kaynağı olan Müsameretü'l-Ahbar (Kerimüddin Aksarayı) ve el-Evamirü'l-Ala'ie fi'l-Umuri'l-Ala'ie (İbn-i Bibi)'nin bahsetmeyişi temeline dayandırdıklarını hatırlatmaktadır. H. İnalçık ve E. Zachariadou nun ise ilk olarak, onun tarihsel bir kişilik olduğunu doğrulayacak kanıtları ortaya koyduklarını dile getirmektedir. Ardından ise, buraya gelenlerin Çepni boyuna mensup ve yaklaşık on-on iki bin kişi göçün ise 662/1263-64 tarihlerinde gerçekleştiğini saptamaktadır. Osmanlı kaynaklarında Dobruca-eli şeklinde geçen Dobruca'nın kısa bir tarihçesini de yeren yazar, bu kısmın sonunda, buranın İmparator VIII. Mihail tarafından İzzeddin ve adamlarına tahsisinin sebebi olarak Deşt-i Kıpçak Tatarlarının saldırılarını, bu saldırılara karşı imparatorun bir savunma hattı oluşturmak istemesini göstermektedir.

IV) Bizans'ta Geçen Sefahat Hayatı ve Kurtuluş: İzzeddin'in imparator tarafından kendisine ve Türkmenlerine tahsis edilen yer olan Dobruca'ya gitmeyerek Konstantinopolis'te kalması; imparatorun kendisine kurulan Komplo zannıyla İzzeddin'in iki adamını bertaraf ederek kendisini de Ainos (Enez) kalesine hapsedirmesi; ve sonunda mahpus Selçuklu sultanının Altınorda hükümdarı

Berke tarafından kurtarılması hadiseleri bu kısmın kapsamını oluşturmaktadır.

V) Dobruca'dan Deşt-i Kıpçak'a: Berke Han'ın yirmi bin kişilik bir orduyla Bizans imparatoruna saldırması ardından İzzeddin'in Enez'den kurtarılması; iki yıl Konstantinopolis'te yaşamış bulunan İzzeddin'in, ailesi ve Dobruca'daki Sarı Saltık önderliğindeki Türkmenlerle birlikte Deşt-i Kıpçak'a getirilmesi; Suğdak ve Sulhad'ın İzzeddin'e iktâ olarak verilmesi; ve sultanın ölümüne kadar (1279) on beş yıl süresince burada ikamet etmeleri bu kısmın konusudur.

VI) Gurbetteki Sultanın Ölümü, Dobruca'ya Dönüş: Bu son kısımda ise yazarımız, II. İzzeddin Keykavus'un 1279 yılında ölümünden sonra Deşt-i Kıpçak'taki Türkmenlerin tekrar Dobruca'ya döndüklerini ve Sarı Saltık'ın ölümüne kadar burada kalmış olduklarını belirtmektedir. Fakat bu Türkmenlerin daha sonraları, gerek Bulgar saldırıları ve gerekse diğer siyasal gelişmeler sonucu Anadolu'ya göç ettikleri, kalanların ise Hıristiyanlaştığı (Ahriyan) dile getirilmektedir. Yine bu kısımda Ocak, bu coğrafyadaki Gagavuzların kökenlerinden birinin de bu Türkmenler olabileceğini varsaymaktadır.

Menkabevi Sarı Saltık: Peygamber Soyundan Büyük Bir Gazi-Evliya başlıklı İkinci Bölümde A. Yaşar Ocak, Saltıkname, Vilayetname-i Hacı Bektaş-ı Veli, Vilayetname-i Otman Baba ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne dayanarak Sarı Saltık'ın menkabevi kişiliğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bölümde yer alan kısımlar ve içerikleri şu şekildedir:

I) Seyyid Battal Gazi'nin Torunu: Şerif Hızır: Burada ilk olarak, Saltıkname'nin Sarı Saltık'ın soyu hakkındaki epizodundan yola çıkılarak, onun ana tarafından şerif, baba tarafından ise Seyyid olduğu; soyunun Seyyid Battal Gazi'ye ulaştığı ve Danişmend Gazi ile olan akrabalığı menkabevi şahsiyetinin ilk özellikleri olarak dile getirilmektedir. Ayrıca, Sarı Saltık'ın Saltıkname'de anıldığı şekliyle şu isim ve lakapları da verilmektedir: Seyyid Şerif, Şerif Gazi, Seyyid Sultan, Sultan Baba, Sultan-ı Gaziyân, Sultanu'l- Evliya, Saltık Baba, Saltık-ı Rumi. Ardından Vilayetname-i Hacı Bektaş-ı Veli'nin anlatısına geçilmekte, burada Sarı Saltık'ın yalnızca bir çoban olduğu, tahsil görmediği ve yalnızca Hacı Bektaş'ın himmeti sayesinde velayet mertebesine ulaştığı kaydı değerlendirilmektedir. Yazarımızın belirttiğine göre Evliya Çelebi ise, Sarı Saltık'ın Kaligra Sultan adında, Ahmed Yesevi tarafından Hacı Bektaş-ı Veli' önderliğinde Anadolu'ya gönderilen üçyüz

yetmiş derviŝten biri olduğunu söylemektedir. Anlatının devamında, Saltıkbay namıyla Rumeli'de faaliyet gösteren Saltık'ın gerçek ismi ise Mehmed Buhari olarak geçmektedir.

II) Tahta Kılıçlı Mücahit Evliya: Saltık Gazi: Bu kısımda, kafirlerle, hatta cinler ve cadılarla ruhaniyeti aracılığı ile muharebe eden, meczup (ekstetik) bir derviş olan Sarı Saltık'ın aynı zamanda mitsel bazı ŝahsiyetlerin savaş araçlarına da sahip olduğuna değinilmektedir. Dahhak'ın kılıcı, Gŝtasb'ın kalkanı ve Hz. Ali'nin Z'l-cenah adlı atı bunlardandır. Onun aynı zamanda, bizzat Hacı Bektaş-ı Veli' tarafından beline kuŝatılmıŝ bir tahta kılıcı da bulunmaktadır. Ayrıca, Sarı Saltık'ın yeryüzünde gaza etmediği hemen hemen hiçbir diyar yoktur. Mağrib'den Hindistan'a, Habeŝistan'dan Moskova'ya varıncaya değin dünyanın pek çok yerinde kafirlerle savaŝmıŝtır. Onları yendikten sonra Müslümanlığa davet ediŝini işleyen epizodlarda, Sarı Saltık'ın bunu yaparken iki yol takip ettiği ortaya çıkmaktadır: Birinci yöntemde, onları yenilgiye uğratarak üzerlerinde psiŝik baskı kurar ve ikinci yöntemde ise İslam'dan önceki kitabi dinlerin teoloji ve teozofisine olan derin vukufiyeti sayesinde, din adamları da dahil olmak üzere hepsini Hakk dini İslam'a dahil olmaya ikna eder. Bunu yaparken de hem kıyafet, hem de

fizyonomisini deđiŝtirerek rahip veya keŝiŝ kılığına girer. Dini tartıŝmaları yapabilmesini biraz da, hem yazıp, hem de okuyabildiği "on iki" dile borçludur. Sarı Saltık'ın gazilik yanında evliyalığına da işaret eden daha birçok kerameti bu kısımda ele alınmıştır.

III) Ejderha ldren Kahraman: Şerif Saltık: En meŝhur ve Sarı Saltık ile özdeŝleŝen bu menkabe, çeşitli kaynaklardan aktarılarak analiz edilmiştir. Ortak anlatım olarak, Sarı Saltık, bir ejderha veya yılandan muzdarip kafir bir kral, onun kızları ve halkını, gerektiğinde tahta kılıcını da kullanarak ve ejderhanın genellikle yedi tane olan baŝlarını keserek kurtarır. Menkabenin bazı versiyonlarında, Sarı Saltık'ın gerçekten ejderhayı öldürüp öldürmediğini ve aynı zamanda bir "cadu" olup olmadığını anlamak için, sözgelimi Dobra Han'ın da yapmış olduğu bir sınamadan söz edilir. Bu epizodda sınamanın diğer nesnesi de Sarı Saltık'ın bir cadı olduğunu iddia eden keŝiŝtir. Sarı Saltık ve keŝiŝin birer kazana koyularak kaynatılmaları ve Saltık'ın keŝiŝin aksine, kazandan haŝlanmadan çıkması sonucu onun gerçek bir evliya (aziz) olduğu kanısına varılır. İçinde Sarı Saltık'ın gerçekleŝtirdiđi daha birçok çeşitli kerametleri barındıran Ejderha ldrme menkabesi, Hacım Sultan, Otman Baba, Koyun Baba, Demir Baba gibi kiŝiliklerce

de tekrarlanmaktadır. Yine bu menkabenin, Hıristiyan Grek hagiografisinde benzer bir şekilde Saint Nicolas ve Saint Georges'e (Aya Yorgi) mal edildiği, daha da önemlisi bu menkabenin gerçekte Saint Theodore'a ait olduğu yazarımız tarafından vurgulanmaktadır. Ardından, kötülük ve şeytanla savaşın sembolik anlatımı olan ejderha ile mücadele motifinin Anadolu'daki ve Türk kültüründeki kökeni örneklerle ortaya konmaya çalışılmaktadır. Kısımın sonuna doğru ise bu tip bir menkabenin, Anadolu ve Balkanlar'da daha önce yaşamış olan Hıristiyan azizlerine ait menkabelerin bir uyarlaması olduğu yargısına varılmıştır.

IV) Yedi Tabut, Yedi Mezar: Bu kısım, tanı doksan dokuz yıl ömür süren Sarı Saltık'ın pusuya düşürülerek veya eceliyle ölmesinden önce naaşının defni hakkında yaptığı vasiyet ve sonrasında gerçekleşen kerametleri içerir. Sarı Saltık ölüm döşeğinde iken gazileri yanına toplar ve kendisi için yedi adet tabut hazırlanmasını, bu tabutların naşını isteyen çevre kral ve beylerine verilmesini vasiyet eder. Bunu yapmaktaki amacı, naaşı kendi memleketlerinde defnetmek isteyen hükümdarların birbirlerine düşmelerini engellemektir. Vasiyet yerine getirilir ve her birinin içinde Sarı Saltık'ın cesedi varmış gibi gözüken tabutlar Moskov, Leh, Çeh, İşfet (Isveç), Edirne, Boğdan ve

Dobruca kralları tarafından kendi memleketlerine götürülerek defnedilirler. Bu menkabenin diğer bir versiyonunda ise gerçek naaş Kaligra' da kalır.

Tarihsel Sarı Saltık: Aşiret Reisi Bir Kalender) Şeyhi ve Bir Derviş-Gazi adlı Uçüncü Bölüm şu kısımlardan oluşmaktadır:

D) Efsanevi Değil Tarihsel Bir Sima: Yazarımız bu kısımda es-Serac, İbn Batuta ve Yazıcızade'nin eserinden yaptığı alıntılarla Sarı Saltık'ın tarihi bir şahsiyet olduğunu ortaya koymak ta ve ardından onun tarihsel gerçekliği hakkında özetle şu soruları sormaktadır: Yazıcızade'den başka, Bizans veya Türk kaynağı olsun, neden hiçbir çağdaş kaynak Sarı Saltık'tan bahsetmemektedir? Acaba böyle biri hiç yaşamadı mı veya çok silik bir karakter miydi? Peki, böyle bir sima hiç yaşamadı ise nasıl icad edilebildi veyahut edilebilir mi? Adına inşa edilen onlarca türbe ve tekke, yine yığınla menkabe ve efsane nasıl yaratıldı? Hıristiyan ve Müslüman toplumlar benzer şekilde onu nasıl benimsedi ve takdis ettiler? Etrafında oluşan kültün kaynağı nedir? Giriş ve ön hazırlık niteliğindeki bu sorular ardından yazar, sırasıyla cevapları şu başlıklar altında vermektedir:

II) İskan Lideri ve Aşiret Reisi Sarı Saltık: Bu kısımda ilk olarak, Sarı Saltık'ın tarihsel kişiliğinin Balkanlar'a gerçekleşen ve yukarıda da bahsedilen Türk iskan ile ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bizans ve Selçuklu kroniklerinde ondan bahsedilmemesinin sebebi olarak, böyle birinin gerçekte var olmaması veya hor görülmesi değil, göçebe bir çevrede yaşıyor olması ileri sürülmektedir. Daha önceki -Köprülü, Togan ve Sümer gibi- araştırmacıların saptamalarına bakarak Dobruca'ya iskan edilen aşiretin, çok muhtemel bir şekilde, Çepni boyu olduğu sonucuna varılmıştır. Sarı Saltık'ın ise bu bağlamda, hem bir Türkmen babası ve hem de .aşiret reisi olabileceği belirtilmektedir. Yazara göre, Sarı Saltık bu iki -dini ve siyasi- önderlik vasfını, Berke Han tarafından Deşt-i Kıpçak'a götürüldükleri zaman da devam ettirmiş olmalıdır.

A. Yaşar Ocak, Sarı Saltık'ın tarihsel gerçekliği ve kişiliğine ilişkin olarak XVI. yüzyıla ait tahrir defterlerinden de veriler elde etmektedir. Ağcakızanlık, Köstendil, Rodovişte, Edirne ve Dimetoka kazalarında Saltık, Saltıklar, Saltıklı adları taşıyan oymakların varlığı bu veriler kapsamındadır. Yine Babaeski ve -biri Kefe yakınlarında diğeri ise Dobruca' da olmak üzere iki aynı yerde Baba Saltık şehirlerinin varlığı da Sarı Saltık'ın tarihsel

gerçekliğini onaylar niteliktedir. Yine Fatih devri Kalenderi şeyhlerinden Otman Baba'nın, kendisinin Sarı Saltık'la özdeş ve onun tenasüh geçirmiş hali olduğunu iddia etmesi de bir bakıma.Saltık'ın gerçekliğine kanıtlık etmektedir. Son olarak yazar, Sarı Saltık'ın II. İzzeddin Keykavus ile olan münasebetine değinmekte, bunun da genelde, Selçuklu sultanının izlediği Moğol karşıtı politikadan kaynaklandığını söylemektedir.

III) Kalender! Şeyhi Sarı Saltık ismin taşıyan kısım altında üç kategori yer almaktadır:

A) Türkmen evliyası mı, Hıristiyan azizi mi?: Yazarımız burada, öncelikle İbn Batuta, Evliya Çelebi, Osmanlı şeyhülislamı İbn Kemal ve diğer şeyhülislam Ebussu1d Efendi'nin Sarı Saltık hakkındaki tespitlerine. yer vermekte ve şu sonuçlara ulaşmaktadır:

1) Keramet sahibi büyük bir İslam velisi,
2) İslam'a uymayan daha çok bir Hıristiyan azizi niteliğine sahip kişilik. Bu görüşlerin analizini de yapan yazarımız sonuçta, Sarı Saltık'ın Hıristiyan azizi olduğu yönündeki inanın, İslami propagandayı kolaylaştırmak isteyen Bektaşî dervişlerinin uyarlamaları sonucu doğduğunu ifade etmektedir. Uyarlamanın esasını, çeşitli yörelerde yaşamış Hıristiyan

azizlerin kişilikleriyle Sarı Saltık'ın benzer yanlarının özdeşleştirilmesi oluşturmaktadır. Böylece yazarımız son etapta, Sarı Saltık'ın bir Hıristiyan azizi olabileceğini düşünmenin yersiz olduğunu vurgulamaktadır.

B) Sarı Saltık bir Kalenderi şeyhidir: Tuffahü'l-Ervah'tan elde ettiği verilerle Sarı Saltık'ın Hayderilik'e mensup bir Kalenderi şeyhi olduğunu söyleyen yazarımız, Saltıkname'de yer alan Sarı Saltık'ın Kırım şehrinde üç yüz abdalla ritüelistik nitelikteki yalnızca Kalenderilere özgü dilenmesi (Tese 'ül, Cerr) sahnesine bakarak onun bir Kalenderi şeyhi olduğunu savını desteklemektedir. Yine Kalenderilere özgü bir nitelik olan Cemalperestlik ve Mahbub-perestlik olguları da bu savı destekler tarzda, bazı epizodlar dahilinde dile getirilmektedir. Menkabelerde yer alan ve mühimme kayıtlarına da yansıyan def ve kudüm çalarak seyahat etme, bekar (mücerred) kalma gibi ritüeller de onun bir Kalenderi şeyhi olduğuna kanıt olarak gösterilmiştir.

C) Sarı Saltık, Barak Baba ve Tapduk Baba: Burada Barak Baba'nın bir Kalenderi (Hayderi) şeyhi olduğunu bazı anekdot ve epizodlarla ortaya koyan Ocak, onun şeyhi konumunda bulunan Sarı Saltık'ın da, dolayısıyla bir Kalenden mensubu

olduğunu diğer bir açıdan tespit etmektedir.

IV) Sarı Saltık ve Balkanlar ile Deşt-i Kıpçak'taki Gazalar ve İslamlaşma:

A) Sarı Saltık'ın başlattığı İslamlaşma hareketinin mahiyet ve önemi: dönemin kaynaklarından yola çıkılarak Sarı Saltık etrafında gerçekleşen İslamlaşma hareketini sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilmenin pek mümkün olmadığını belirten yazar, bugünkü Bulgaristan ve Moldavya sınırları içerisinde sistemli bir İslamlaştırma propagandasının gerçekleşmediğini, bununla birlikte, Sarı Saltık ve cemaatinin toplumdan soyutlanmış bir şekilde yaşadığını düşünmenin de yanlış olacağını belirtmektedir. Yine de Ocak'a göre, Edirne havalisi, Babadağı, Kaligra yöresi ve Kırım periferisinde, Sarı Saltık tarafından yürütülen gaza faaliyetiyle eşgüdümlü bir İslamlaşma hareketinden bahsedilebilir. Yazarımız bir sonraki başlıkta, bu İslamlaşmanın öznesi olan Sarı Saltık'a ilişkin olarak şu soruyu yöneltmektedir:

B) Sarı Saltık bir İslam misyoneri midir?: Ele alınan bu tarihsel kişiliğe birçok araştırmacı tarafından birçok defa İslam misyoneri yakıştırmasının yapıldığının vurgulanmasından sonra, böyle bir

yaklaşımın ütöpk nitelikte olacağı dile getirilmektedir. Muhtemelen okuma yazma bilmeyen ve söz konusu anlamda bir idealizme sahip olmayan Sarı Saltık'ın iyi eğitim görmüş, hedef aldığı toplumun politik, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını iyice bilen bir kişilik imajına nasıl büründüğü sorusuna ise yazar, böyle bir imajın Sarı Saltık kültü etrafında oluşan menkabelerden kaynaklanmış olabileceği cevabını vermektedir. Onun İslam .misyoneri imajının, V. Yüzyılda İrlanda'da yerleşerek Kelt'ler arasında İslam'ı yaymaya çalışan Saint patrick imajıyla benzeştiğini de hatırlatan Ocak, Sarı Saltık'ın bu manada bir İslam misyoneri olamayacağı noktasını özellikle vurgulamaktadır.

C) Sarı Saltık ve Heteredoks İslam: Bu başlık altında Sarı Saltık'ın faaliyet gösterdiği sırada Balkanlar'daki dini yapıyı irdeleyen yazar, bu coğrafyada inanç bakımından İslam'la benzerlik gösteren Bogomilizm'in yaygın olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında, Sarı Saltık ve aşiretinin Dobruca havalisinde yerleşen ilk Müslüman topluluk olmadığını, X. Yüzyıldan daha önceki zamanlarda bu topraklar üzerinde çeşitli etnik kökene sahip İsmaili cemaatlerinin bulunduğunu ifade etmektedir. Yani Balkan halkı, Sarı Saltık'ın da dairesi içinde yar aldığı heterodoks İslam'a pek de yabancı

sayılmazlardı. Bu her iki etmen, genelde İslam'ın, özelde ise Sarı Saltık ve aşiretinin söz konusu coğrafyada tutunabilmelerinin kolaylaştırıcı sebebi olarak zikredilmektedir.

D) Sarı Sa/tık ve Bahar Hareketi: Burada, Sarı Saltık'ın Babai isyanının iki önderi Baba İlyas-ı Horasani ve Baba İshak ile bir ilişkisinin olup olmadığı sorgulanmakta ve isyanın baş gösterdiği 1240 yılında Anadolu'da bulunan Sarı Saltık'ın büyük bir ihtimalle isyana iştirak ettiği sonucuna varılmaktadır. Yazarın böyle bir sonuca varmasında, Çepni aşiretinin isyanda başı çeken unsurlardan biri olması ve olağanüstü bir durum söz konusu olmadığı müddetçe, Sarı Saltık'ın tüm kırsal Anadolu'yu etkisi altına alan böyle bir isyan dışında kalmasının pek muhtemel olamayacağı fikri etkilidir.

E) Sarı Saltık ve Şeyh Bedreddin Hareketi: Bu kategoride ele alınan konuyu özetlemek gerekirse: 1416 yılında patlak veren isyanın tertipleycisi olan Şeyh Bedreddin'in Anadolu'dan ayrılarak Eflak'a geçmesi ve Dobruca'da bulunan Babadağı zaviyesini kendisine üs olarak seçmesi, Sarı Saltık ve bu isyan lideri arasındaki bağıntıyı hemen gün ışığına çıkarmaktadır. Amaç burada bulunan ve ideolojik olarak kendi paradigmasına uyum gösteren Sarı Saltık zaviyesi ışıkları'nın desteğini

sağlamaktır. Şeyh Bedreddin bu amacında başarılı olmuş ve isyan planlarını burada hazırlamıştır.

Sarı Saltık Kültü: Tekkeleri, Mezarları, Türbeleri, Bektaşilik ve Alevilik 'teki Yeri adlı Dördüncü Bölümde ise kısaca şu kısımlar ve kategoriler yer almaktadır:

I) Sarı Saltık'ın açtığı Türbeler: Başta Dobruca'daki Baba Saltık Tekkesi olmak üzere, Sarı Saltık'ın hayatı boyunca açtığı ve faaliyet gösterdiği tekkeler bu başlık altında ele alınmaktadır. Söz konusu tekkeler şunlardır ve şu başlıklar altında ele alınmışlardır:

- A) Baba Saltık (Babadağı) Tekkesi (Sarı Saltık Baba Zaviyesi)
- B) Kaligra Sultan veya Yılan Tekkesi
- C) Kırım'da Baba Saltık kasabasındaki Tekke

II) Adına Sonradan Açılan Tekkeler

- A) Eski Baba Tekkesi
- B) Kütahya-Şeyhlü'deki Sarı Selcük Tekkesi
- c) Diğerleri

III) Mezarları, Türbeleri ve Makamları

- A) Babadağı Türbesi
- B) Kalliakra Kalesi Mezarı

c) Eski Baba Türbesi

D) Diğerleri

- 1) Balkanlar'daki türbe ve mezarlar
- 2) Anadolu'daki türbe ve mezarlar

VI) Bektaşilik, Alevilik ve Sarı Saltık: Bu kısımda Sarı Saltık kültürünün Alevilik ve Bektaşilik'teki yeri incelemeye tabi tutulmakta, kültürün bu inanışlarca uyarlanmasının tarihsel süreci aydınlatılmaktadır.

A) Sarı Saltık Bektaşî midir?: Bu soruya karşılık yazarımız, Sarı Saltık'ın bir Bektaşî müridi olamayacağı cevabını vermekte ve bunun sebeplerini şu şekilde açıklamaktadır: İlk olarak, Hacı Bektaş-ı Veli herhangi bir tarikat kurmamış, Bektaşilik tarikatı çok sonraları oluşmuştur. İkinci olarak, görüşmüş oldukları yönünde birkaç veri olmasına rağmen, Sarı Saltık'ın Hacı Bektaş'a intisap ettiğine dair elimizde tarihsel bir kanıt bulunmamaktadır. İntisap etmiş olduğunu varsayarsak bile, bu durum Sarı Saltık'ın bir Bektaşî değil, tıpkı Hacı Bektaş gibi Vefai-Hayderi olduğuna delalet ederdi.

B) Alevilik ve Bektaşilik'te Sarı Saltık Kültü: A. Yaşar Ocak bu kısma "San Saltık'ın bir Bektaşî evliyası olarak takdisi ne zaman başlamıştır?" sorusuyla giriş yapmaktadır. Anadolu Kalenderiliğinin Hayderi koluna mensup Hacı Bektaş

kültünden neşet eden Balım Sultan. tarafından, XVI yüzyıl başlarında kurulan Bektaşilik tarikatının, daha önceki büyük Kalenderi şeyhlerini de benimsediği bariz bir gerçektir. Bektaşilik'in Kalenderilik'ten bağımsız bir şekilde varlığını oluşturmasıyla, daha önce büyük Kalenderi şeyleri de "Bektaşî panteonuna" dahil edilmişlerdir. Bunlar arasında, Barak Baba, Abdal Musa, Kayausuz Abdal, Seyyid Ali Sultan, Otman Baba ve Sarı Saltık bulunmaktadır. Hiçbirisi hayatta iken Bektaşî olmayıp, post mortem (Ölüm sonrası) Bektaşîliğe intisap etmiş,. daha doğrusu ettirilmişlerdir. San Saltık kültü Balkan Alevileri arasında son derece güçlü olup, Pazartesili denilen gurup cem esnasında Hacı Bektaş-ı Veli'yi değil, özellikle San Saltık'ı anmaktadırlar. Yine Orta Anadolu'da özellikle Sivas, Tokat, Divriği ve Tunceli Alevileri arasında Sarı Saltık kültü oldukça yaygın olup bu durumun nasıl oluştuğu konusu tarihsel verilerin azlığı nedeni ile aydınlatılamamaktadır.

Acaba, buralardaki Sarı Saltık kültü doğuya doğru gerçekleşen doğal yayılışı sonucu mu gelmiş, yoksa bu külte bağlı bir dede ailesi aracılığı ile mi getirilmiştir? Yazarımızca, bu sorular aynı zamanda birer tahmin ve ihtimal olarak da görülebilmektedir.

Sonuç: Yazarımız eserinin bu kısmında özetle şunları söylemektedir:

San Saltık'ın tarihsel kişiliği tam olarak aydınlatılmadığı gibi yeni malzemeler bulunamadığı takdirde, buna pek imkan görülememektedir. Onunla aynı devirde yaşamış olan Mevlana Celaleddin-i Rumi, Fahreddin-i Iraki, Evhadeddin-i Kirmani veya Sadreddin-i Konevi gibi şehirli sufi kişilikler hakkında gerek resmi kaynaklar, gerek kendi eserleri ve gerekse çevrelerinde kaleme alınan eserlerde ayrıntılı bilgi bulabilmekteyiz. Fakat, tıpkı Şeyh Bedreddin, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre'de olduğu gibi Sarı Saltık'ın kişiliği de bilinmezlikler ve efsanelerle iç içe geçmiştir. 'Yine de Sarı Saltık'ı tarihin karanlıklarından, hayali ve efsane bir kişilik olmaktan kurtaran iki önemli faktör görmekteyiz: Birincisi Balkanlar'a gerçekleşen Anadolu kökenli Türk iskanının önderi olması; ikincisi ise kişiliğinin bazı yerel Hıristiyan azizleriyle özdeşleşmiş bulunmasıdır. Bu bağlamda, yerleşik kültüre sahip olan kişiliklerin dönemlerinin kaynaklarına yansıdığını, Sarı Saltık gibi konar-göçer kişiliklerin ise bundan yoksun kaldıkları, "efsane tüllerine sarmalandıkları" görülmektedir. Bununla birlikte, sosyolojik bir gerçeklik gereği, birinciler, bu ikincilerin halk hafızasında sahip olduğu devasa efsanevi -menkabevi bir karizmaya

sahip olma imkanını bulamamışlardır. Bu karizma onları çok köklü, yaygın ve efsunlu bir kültün konusu haline getirmektedir. Bunun yanında, Sarı Saltık tiplemesi, halk dimağındaki şekliyle karşımıza Battal Gazi-Melik Danişmend-Saint Georges karışımı olarak çıkmaktadır. A. Yaşar Ocak sözlerine devamla şunları söylemektedir:

"Bütün bunlara rağmen, belirttiğimiz "uyarlama menkabeler" sebebiyle Balkan Hıristiyanlarınca da takdis edilmekle beraber, yine de onun Müslüman evliya kılığında bir Hıristiyan azizi olmadığını, büyük bir ihtimalle, aslında bir konar-göçer Türkmen aşiretinin hem siyasi hem de dini reisi olduğunu; bu aşiretin Dobruca'ya iskanına liderlik ettiğini; aynı zamanda oradaki ikameti esnasında etrafa bir takım gazalar düzenlediğini; fakat sistemli bir şekilde İslam propagandası yapan bir misyoner olmadığını bugün az çok tahmin edebilecek durumdayız. Onun kendi yönetiminde bir Türkmen aşiretini Dobruca'ya götürüp yerleştirmiş olduğu kanaatimizce hiç bir şüpheye yer vermeyecek tarihsel bir olaydır. Bu sebeple, her ne kadar dönemin yazılı tarih kaynaklarına yansımaya da, son tahlilde destani değil, ama etiyile kemiğiyle yaşamış tarihsel bir sima olduğunu görüyoruz. , Buna ek olarak, icra ettiği iskan ve gaza faaliyetlerinin,

Balkanlar'daki Hıristiyan ve Müslüman halkın hafızasında bugüne kadar unutulmayan çok güçlü bir kült yaratabilecek, her iki tarafça da benimsenebilecek bir imaj bırakabilmiş olması, onun tarihselliğini ispat eden bir başka kanıt olarak değerlendirilmelidir. Böyle bir kült ondan sonra aynı coğrafyada yaşamış hemen hiç bir veliye nasip olmamıştır. O muhtemelen Babailerin inançlarının Balkanlar' a taşınmasında da en önemli rolü üstlendiği gibi, bugün Balkanlar'daki Alevi ve Bektaşî topluluklarının temelini de atmıştır. Bu yüzden Balkan Aleviliği ve Bektaşiliği onu çok büyük bir saygı ile takdis etmektedir. Sarı Saltık gerçekten buralarda popüler İslam'ın inkarı mümkün olmayan öncüsüdür ve onun hazırladığı bu altyapı, Şeyh Bedreddin ayaklanmasına zemin oluşturmuştur. Bu yüzden bugünkü Balkan Aleviliğini ve Bektaşiliğini, bu yönüyle Sarı Saltık'la Şeyh Bedreddin öğretilerinin bir sentezi olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır".

Avni Engüllü

İ Z L E N İ M - 1

www.gencmakedonyalilar.net

Üsküp'ün iki yakasını bağlayan köprüler var... Eski adlarıyla saymaya kalkarsak, Tahta Köprüden başlamamız gerekir. Üsküp depremi öncesine kadar, Yahudi Mahallesi ile Pasajı bağlayan Tahta Köprüsü... Sonra Taş Köprüsü, Yeni Köprü, Demir köprü... Bugüne gelindiğinde, köprülerin sayısı fazla... Üsküp alabildiğine genişledi çünkü. Enine Eski Çayır ile Eski Demiryolu istasyonu, boyuna da Muhacir Mahallesi ile İslahane Parkı arasına yerleşen 2. Dünya savaşı öncesi Üsküp, şimdiki haliyle enine Radişana semti ile Vodna Etekleri boyuna da Saray ile Draçova arasına sıkışmış...

Bütün bu genişliğe rağmen Üsküp'ü yine ve hala iki yakaya ayıran bir Vardar nehri var... Vardar'ın üstündeki köprülerin başında ise yine o görkemliğiyle

Osmanlı yadigarı Taş Köprü duruyor yerinde... Ama karşıdaki Burmalı Camisiz...

Asırların diyemeyiz, ama on yılların getirip götürdüğü anlayışların sonucu olarak Üsküp'te sezilen, sezdirilen ayrılıkları inadına ortadan kaldırmaya, Üsküp'ü bir bütün olarak göstermeye devam eden Taş köprüsünün ayakta durması sevindirici.

Başta belirtildiği gibi şu anda Taş Köprüsünün tam ortasında, yerinde tuhaf bir yazının yer aldığı ve benim inşallah yerine yerleştirilmesini bekleyen asıl yazıtın mihrabın yanından bir eski Üsküp'e, bir de Üsküplüler'in ağzıyla Karşiyaka'ya bakıyorum...

Üsküp idarecilerinin, Karşiyaka'ya yeni bir düzen verme gayretleri sona ermek üzere. Oralarda merkezde bir yerde hükümet, Ortodoks kilisesinin yapılması iznini çıkardı. Burmalı cami dilekçesinden hala haber yok. Akıbet belli değil! Üsküplü Müslümanlar bekleyiş içinde... Sonuç ne olacak? Kim bilir?!

Modern kentleşme anlayışından hareketle Makedonya meydanı boydan boya yeni bir döşemeye sahip Balkanlarda en büyük şadırvanlardan biri olacak şadırvanının da yapılmasını bekliyor bana

göre... Meydanlıksa eskisinden büyük bir açıklığa işaret ediyor... Üsküp 'aşıkları' açısından bu açıklığın ne kadar yeterli olacağını şimdiden kestirmek mümkün değil. Genç nesiller eskinin tadını alamadığından bu yeniliğe belki alışacaklar. Ama eskiyi hatırlayanlar, ne pahasına olursa olsun yıllardır eski değerler yerine yeni görünüm oluşturmaya götüren çalışmalara anlam vermekte zorlanmaya devam edecekler.

Yüz denar'lık banknotların arka tarafındaki resmin açıklamasını okuduğunuzda Kalenin Arnavut evinin penceresinden görüldüğünü anlayacaksınız. 1991 yılından bu yana bazı kesimler tarafından Makedonya'da birçok şeye önce Makedon penceresinden bakılırdı, şimdi meselelere aynı o kişilerce bazen Makedon penceresinden, bazen Arnavut penceresinden bakıldığı izleniyor. Bununla sanki, diğerlerinin ya pencereleri yok, ya da bu iki pencereden bakılmasının gerektiği söylenmek isteniyor. Taş köprüyle de durum aynı... Taş köprüye verilen yeni görünüm bir başka pencereden bakmak istendiğine işaret... Ama Taş Köprü'sünün ayaklarının hala aynı kaldığı unutuluyor sanki!...

İZLENİM - 2

Makedonya dağ turizmine uygun ama bunun ne kadar önem gördüğü ayrı bir mesele. Denizi olan ülkeler bu anlayış içinde konumlarını değerlendirirken denizi olmayan ülkeler boş mu durmalı. Bizde olduğu gibi! Biz bunun tersini düşünüyoruz.

Dağ turizmi derken akla kış ayları gelir! Nedir ki, bunun sadece bu doğrultuda değerlendirilmesi hatalı olur. Dağ turizmini, yaz aylarında da geliştirilebilecek bir konu olarak görmek gerekir. Tatil derken önce yaz tatili düşünülür. Yaz tatili derken ise onu ille de deniz ve bir göl kıyısında geçirmek akla gelir hala. Gel gelelim yaz tatilini dağda bir turizm tesisinde geçirmek, denizdekenden geride sayılamaz. Yaz tatilinde gaye güneşten faydalanmaktır genelde. Oysa güneşten faydalanmanın dağda da mümkün olacağını kabullenmemiz gerekir.

Bu gerçeklerden hareket edersek denizi olmayan Makedonya'nın turizmi geliştirmesinde imkanları aramasında ciddi arayışların olmadığını yaşadığımız bu durumda, ülkenin konumunu bu açıdan değerlendirmeye gidenlerin olduğu gene de söylenemez.

Makedonya’da yazın Ohri, Prespe ve Doyran, kışın da Popova Şapka, Mavrova, Golak ve benzeri yerler tatil mekanları olarak değerlendirilirken, buna koşut olarak hem yaz hem kış sözü olabilecek bir dağ turizmini imkan olarak görenlerin sayısı yok denecek kadar.

Günümüzde gazeteleri açmanızla, yerli turizmde göllere işaret edildiği, dış turizmde denize öncelik verildiği izlenecektir. Ama diğer taraftan aranjman fiyatlarına göz atıldığında ekonomi bakımından geçim sıkıntısı içinde olan Makedonyalı’nın cebine uygun bir dağ turizminin de geliştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkacak.

Makedonya’yı alan olarak değerlendirecek olanlar, onun, dağ turizmine uygun şartlara sahip olduğu sonucuna varacaktır. Üstelik buraya yapılacak yatırımı, sadece yaz veya sadece kış aylarında kazançla cevap verecek değil, yılın her mevsiminde kazanç getirecek bir etkinlik olarak görmek gerekir. Ülkeler Turizm gelirine ayrı bir gözle bakarken, denizi olmayan ülkemiz, yabancı turiste gösterilen ilgi düzeyinde yerli turiste ilgi göstermekle geliştirebileceği dağ turizmine önem vermek zorundadır. Bu tür bir ekonomi etkinliğe imkan tanıyan şartların değerlendirilmesi sanırım ülke ekonomisine katkıdan olabilir. Kaldı ki,

Makedonya böylesi imkanlara sahip. Onları sadece ciddi ve gereken bir biçimde değerlendirmek gerekiyor.

Bu yazıyı okuduktan sonra, sanırım konunun ne alakası var diye soracaksınız. Ancak bu benden MATİB’e (Makedonya Türk İş Adamları), Türkiye’den buraya gelip de iş yapmak isteyen iş adamlarına, tek sözle bu alanda çalışanların dikkatine sunmak amacındaydım. Bunu onların bilmediklerini demedim. Sadece üzerinde durulması ve araştırılması gereken bir alan olduğunu anmak istedim.

İ Z L E N İ M - 3

Sigara denen tehlike her yerde onun kullanılmasının azaltılmasına gidilmeyi, bu yönde önlem almayı mecburi bir duruma getirmiş halde. Gel gelelim kapalı alanlarda sigara içmek yasağını salgılamayanlar da var. Bu özellikle sayıları Bulgar vizesi denen engelden azaldıysa da Makedonya’dan Türkiye’ye veya Türkiye’den Makedonya’ya yolcu taşıyan otobüslerde gene de görülen bir olay.

Sigara kullanmayanlar açısından önemli saydığımız bir konu, sigarayı kullanmamak. Dünyada bilim adamları sigara kullananlara sigaranın zararlarını açıklamak gayreti içinde. Burada önemli

sayılacak bir durum, dünyada devletlerin her hükümetinin vatandaşlarının sağlıkları açısından kendilerine düşeni yapmaya devam etmeleridir. Yasaklanabilecek kadar sigara kullanmayı yasaklamaya, onun kullanımını azaltacak satımı düşürebilmek için yer yer zorlayıcı vergiler uygulandığı da izlenmektedir. Bütün bunlara rağmen sigara kullananların sayısında pek büyük bir azalmanın olduğu pek de söylenemez. Örneğin Üsküp sokaklarında bayanların da ellerinde sigarayı görmekle, bunun bayanlar arasında yaygınlık kazanmasıyla sigara içenlerin sayısının arttığı his edilmektedir. Satılan sigara kutularının üzerindeki yazılar sanki onlara hitap etmiyor.

Başta sigara kullanma konusunu bir yönden ele alacağımızı vurguladığımızdan hemen o konuya döneyim. Türkiye yolculuğu yapanlar haliyle çok. Ancak bu yolculuklar uçakla da yapılabiliyor. Ancak uçak bileti fiyatlarının celp edici olduğu söylenemez. Türkiye ile Makedonya arasında uçak seferlerini arttırabilecek türde bir anlaşma imzalandı. Ama bu hala yavaş gidiyor. Vize engeline rağmen yolculukların bir kısmı gene otobüsle yapılıyor. Otobüslerdeyse sigara kullanmak yasak. Ama bu yasağın sadece adı yasak...

Makedonya'da şehir otobüslerinde de, şehirler arası otobüslerde de sigara kullanma yasağı var ve uygulanıyor. Türkiye'de de bu yasak saygılanıyor. Üstelik cezalar ciddi! Makedonya ile Türkiye'yi bağlayan bu otobüslerin topraklarından geçtiği Bulgaristan'daysa bu çok daha önce alınmış bir karar. Gelin görün ki, Makedonya'dan Türkiye'ye veya Türkiye'den Makedonya'ya yolcu taşıyan otobüslerde Makedonya, Bulgaristan ve Türkiye'de kapalı yerlerde sigara kullanma yasağını hiçe sayarcasına yolculuklar esnasında şoföründen tutun bütün personelin ve kimi yolcuların saldırganlığına uğranılmaktadır. Reklam anlamına geleceğinden firma adı anmadan bu konuda iki ayrı tavrın da olduğunu belirtmek istiyoruz. Ortak olarak çalışan bir firma yetkilisinden bilet alırken otobüste sigara kullanılıyor mu sorusuna alacağınız cevap şu olacak: Bizim firmanın adı yazılı otobüslerde, sigara içilmez!

Bunun ne kadar doğru olduğunu tabii yaşayıp doğrulamak gerekir. Ancak doğru olanı geçtikleri her üç ülkede bu yasağın olmasına rağmen Türkiye Makedonya ve Makedonya Türkiye arası yolculuk yapan otobüslerde yolcular hala sigara kullananların baskısını yaşamaktadır. Söylenmesi benden... Önlem almak yetkililerden.

İZLENİM – 4

İçimizde kuşku yok artık: Daldaki serçeler de halimizden haberdar belli. Bütün bu durumu üç sözde aramanın zamanını kaçırdık belki. Ama uyanmanın zamanı geçmez. Makedonya denen bu ortak vatanda, demokrasi anlayışı içinde ezilen bizler açısından oynanan sözcük oyunlarına ne desek. Bu oyunlarsa hep demokrasi, kültür ve edep adına oynanıyor. Bugünkü yazımda bu üç sözle nasıl oynandığını dile getirmeye çalışmaya bir deneyeyim. Benim yapacağımı da dilerseviz bir sözcük oyunu olarak kabullenin.

Aramızda irtibat kurmamızın aracı olan dilde sözcükler, yerinde kullanıldıkları takdirde anlaşmamız mümkündür. Sözcükler, dilden dile fark eder. Karşılıklı iletişimde birimiz bir dilin, diğerimiz de başka bir dilin sözcüklerini kullandığımızda en basit bir konuda bile anlaşmamızın mümkün olmayacağı kesindir. Ancak aynı dilde konuşup, kafamızdaki düşüncelerin farklılıklarından giderek, ortayı bulma doğrultusunda yaklaşımlar uyumlu olmadığı müddetçe de anlaşmaya varılamaz. Öyleyse, insanlar arasında anlaşmazlıkların aşılması ya da anlaşmanın sağlanması için hem anlaşılacak dilde konuşmaya gerek var, hem de aynı düşünceyi paylaşmaya.

Hayırlı bir yarına arzulanan adımlamada bu becerilemezse, kullanılan dilde de, düşünce de asgaride birleşmek şarttır. Aksi takdirde ilişkilerde önce patlaklar belirir, sonra da çatışmalar başlar.

Belki biriniz: ‘bu felsefe mi? diyecek.

Hayır! Felsefe değil!

Bu beraber olabilmemizi sağlayabilecek anlaşabilmede izlenecek tek yol olsa gerek! Buna göre sözcükleri verdikleri anlamlarda anlamak, ona göre davranmak en doğru olanı değil mi?

Baştan yansıtmak istediğim sözcük oyunumuzun ilkinin sözlükteki anlamını ele alalım.

Demokrasi = halkın egemenliğine dayanan yönetim biçimi!

Bu sözcüğü, bulmacalarda aranıldığı gibisinden sağdan sola, yukarıdan aşağıya her nasıl yerleştirmeye kalksak, görülen odur ki, anlamıyla onu günümüzde yaşadıklarımızla denk getirmek mümkün değil!

Dahası, Makedonya'nın bölgesel örgütlenmesi olarak adlandırılacak baş belası ve biz Türkler açısından baş ağrısı, siyasi pazarlıkların sonucu ve demokrasi

imtihanını veremeyenlerin ürünü! İlk bakışta bunu böyle kabullenip geçebiliriz. Gel gelelim, bundan sonra halk, kendi seçtiği yönetimden, kişilerden hep kuşkulananacak mı "ben şu anda neyim: halkın bir parçası mıyım, parça parça edilen bir halk mıyım" diye...

Sıra kültür'de...

1. Anlam: = tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.

2. Anlam: = Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü.

3. Anlam: = Uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme.

Yeni bir devlet olarak geleceğimiz açısından hala tarihi ve toplumsal süreç içinde bulunduğumuz muhakkak! Yaşadığımızı, insanların eşitliğini sağlayacak yerde, devletin egemenliğinin de zedelendiğini yaşatan olay, Allah korusun, sonraki nesillere iletmesinde kullanılacak türden bir şey olmasın... Sözcüğün bu ilk anlamına tam ters düşen belirti, geleceği açısından ülkemize yazık olur dedirtecek türden!...

Dahası bu tatsız, yersiz ve biz Türklerce kabullenemez olayın, bu topluma ve buradaki topluluklara özgü bir eser olarak mal edilmesi yakışık olmaz. Bu ne düşünce, bu ne eser!

Bu olsa olsa bizim anlayamadığımız ve göremediğimiz ancak oluşan şartlarda türeyen bir mikrop olsa gerek.

Gönül diler ki, bu durumun da, buna benzeyen ya da benzecek gelişmelerin de antibiyotiği bir an önce bulunur!

Gelelim baştaki sözler oyunumuzun son sözcüğüne:

Edep = toplum töresine uygun davranma.

Bu hangi toplum, bu hangi töre!?!... Yapılanın, yaşanılanın uygunluk sınırları içinde yeri mi var?! yaşadıklarımız herhalde toplumda çalkantılara, derin izlere yol açabilecek davranıştan başka bir şey değil!

Her kimin veya kimlerin tarafından gelirse gelsin, her kimin ya da kimlerin emriyle yapıldıysa yapılsın, olayın edeple hiç bir alakasının olmadığı açıktır. Hatta ve hatta bunun edepsizlikle açıklanması en doğru olacak!

Daha ne denebilir...

Sözcükler... sözcükler... sözcükler...
Aramızda ortayı bulmaya yarayan
sözcükler...

Olaylar... olaylar... olaylar... Aramızı
bulmaya yönelik olaylar...

Yersiz sözcükler olduğu gibi, yersiz
olaylar da var...

Ortağı bulmayı engelleyen sözcükler
vardır, aramızı açan olaylar gibi...

Hele hele anlamlarının gerektiği gibi
algılanması bilinmeyen sözcükler,
doğuracağı sonuçları düşünmekten uzak
kalan olaylar!...

Bizden hepsi, uzak kalır İnşallah!...

İZLENİM - 5

Üsküp'te yaz ayları bir tarafa
gidemeyenler için güzel mekanlar bulunur.
Hafta sonunu değerlendirmek isteyenler
açısından bunlar arasında bildiğimiz Saray
da var. Üsküp'ün Saray piknik yerini seven
biri olarak konuyu ele almaya çalışacağım.
Umarım Sarayı bilmeyenlere de bilgi
vermiş olurum.

O saray ki, eskiden sendikaların
işçilere hem dinlenme tesisi olarak
kullanmalarına imkan tanıdığı hem de
önemli spor aktivitelerinin olageldiği
Saray. Hele hele 1 Mayıs işçi bayramının
ikinci gününe denk gelen 2 Mayıs kır
gezintilerinin mekanı olan Saray akla gelir.
Çocukluk yıllarımızdan da Sarayı
hatırlarız. Öğrencilerin cıvıl cıvıl seslerine
yuva olan Sarayı hatırlamaz mıyız?

Yaz aylarında cumartesi ve pazar
günlerini kırlarda değerlendirmek
isteyenler açısından Saray, mükemmel bir
mekan. Ama bundan faydalananların sayısı
giderek azaldı. Özellikle 2001 sonrası bu
sayının ne kadar da azaldığını oraya
devamlı giden aileler bilir sadece.

Bir dış teşkilatın Saraya çeki düzen
verme konusundaki yatırımından sonra,
daha düzenli bir hal alan Sarayı iyi
tanıyanlar, burada hala bazı eksiklerin
olduğunu hissediyor.

Eksiklilerin başında, temel
ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda
temizlik imkanlarının gerektiği düzeyde
olmayışı bulunuyor. Saray aşıkları bu
konuyu görmezlikten gelerek hala Sarayın
ziyaretçileri! Her pazar olduğu gibi son
Pazar günü Saraya gelenlerin çoğu havanın
bulutlu olmasına rağmen yine oradaydı.
Gerçi öğlen sonrası hava yine açtı

ziyaretçilerin yüzünü güldürerek. Zaten Saraya akın öğlen sonrası saatlere kadar devam ediyor. Hatta ellerde kır takımı yerine evden getirilen halıları sürükleye sürükleye gelenlerin devamlılığı görülmekte...

Yalnız gözümüze ilişen bir fark var: Sarayı ziyaret edenlerin çoğunluğunu Müslümanlar oluşturuyor. Müslüman olmayanlar da yok değil ama sezilmeyecek kadar var...

Sarayda daima Saraylıların değil, ama hafta sonu Saraylıların huzurunu az olsa da sarsan bir konu daha var. O da her pazar düğünlerin düzenlendiği buralarda silah seslerinin fazlaca duyulmasıdır. Aslında Üsküplüler silah seslerine alıştı sayılabilir. Patlamalara o kadar alıştık ki, bazen silah seslerini duymuyor bile kulaklarımız. Patlatılan her merminin bir fiyatı var. Alem bundan para kazanıyor. Hadi biz de ekmeğini kazanmasına engel olmalı. Onlar her günlük hayatımızın ayrılmaz belirtileri gibi devam ededursunlar, bir çaresi bulununcaya kadar. Bizi asıl ilgilendiren Saray'dır! Saray! Her pazar onu ziyarete gelenleriyle, etrafa yayılan ızgara dumanlarıyla, yer yer burnumuza gelen fliya (fulya) veya 'sıralı pite' kokusuyla bile! Bütün bunlara rağmen öylemize geliyor ki, Saray

bildiğimiz o eski Saraylığına hala kavuşamıyor.

İZLENİM - 6

Geçen sefer Saray'dı konumuz, bugünse Vodna!

Vodna İslav'ca bir söz olup 'sulak' yer anlamına gelmektedir. Üsküp'ün Vodna'sı da aynı öyle... Sularıyla, çeşmeleriyle bilinir Vodna. Tabii onu öyle bilenler tarafından. Bugün sizi Vodna'ya götüreyim yazımla, oraya gidenlerin sayısının artması için davet çıkartarak.

Vodna derken de nereden başlasam, yani Vodna'nın neresinden, nesinden yani!?

Sultan Suyu'ndan dersek, bugün Üsküplüler'den bile çoğu 'bu da nedir' diyecek. Sultan Suyu, Vodna'da şırl şırl akan bir kaynağın adı. Üsküplü Türklerin Krallık Yugoslavya döneminde çokça gittikleri bir yerdir. Hatta bazıları derler ki, Üsküplüler Osmanlı sultanını bile burada konuk etmişler. Doğru olmasa bile Vodna, sultanların ziyaretini dahi hak eden bir dinlenme yeri.

Sizleri bilmem, ama ben Vodna'nın devamlı ziyaretçisiyim. Haftada bir oraya uğramadan yapamam. Üsküplü olun

olmayın, Orta Vodna'ya gelin ve oradan bir noktadan Üsküp'ü seyre dalın. Üsküp'se avucunuzdaymış gibisinden bir hal alır karşımızda.

Devamlı gitmemden biliyorum, cumartesi günleri Vodnayı ziyaret edenlerin çoğu genç... Her gidişimde konuşanların kullandıkları dile kulak vermeden olamıyorum. Makedonca egemen burada... Zaman zaman Arnavutça konuşan gençlere de rastlanmaktadır. Ama seyrek yaşanan bir durumdur bu. Türkçe konuşanlarsa ben eşim ve yolunu şaşırılmış birkaç Türkiyeli! Belki yanlış konuştum! Buraları yeni keşfetmiş Türkiyeliler demem lazımdı!

Eskilerde, buraya gelenler arasında Türklere de rastlanırdı. Şimdi bu mazilere karışmış bir konu... Nedenini sorsanız, cevap bulmak zor olacak... Belki çoğunu Vodna'nın tepesine dikilen koca haç ürküttü... Orta Vodna'da kilise bulunduğu söylenen o yere, yeni bir kilisenin yapılması mı uzaklaştırdı! Belki beraberliğe götürecek ve gidilecek yerde, bölünmelere kaçmaların sonucudur bu!

Bir cumartesine denk gelen gün, Vodna'ya çıktığımda yanımızda kaynayan çaydanlık, her geçenine bize başını döndürten bir eşya haline girdi. Üsküp Radyosu Türkçe yayınlarının yayınladığı

müziği çalan pilli radyomuzun eşliğinde, çayımızı yudumlarırken, yanımızdan geçenlerin kafalarında neyi düşündüklerini bilmiyorum, ama rahatsızlık diye bir şey hissettik diyemeyiz. Belki bakanlar, çayımızdan yudumlamak istemişlerdir!?

Rahatsızlık hissetmedik derken, yine de bizi rahatsız eden bir şeyin olmadığını söylemek olası değil. Bizi esas rahatsız eden, yanımızda bizlerle beraber olacak birkaç Türk ailesini göremeyişimizdi. Sanki Üsküp'te bir yerler bizim, bir yerler başkasının. Bir yerlere biz gidebiliriz, bir yerlere başkaları... Eğer güzelim Vodna'da Türklerin, eski deyişle, 'teferrice' çıkmayışları bu düşünceden kaynaklanıyorsa, o zaman hata bizde demek!

Hadi gelin her cumartesi Vodna'da buluşmaya!

İ Z L E N İ M - 7

Emekliye internet tek eğlencedir... Buna da şükür...

'İzlenim' ana başlığında ki, yazılarımla ilgili olarak gelen iletiler de var. Allah'a şükürler olsun hepsi olumlu

şimdilik. Olumsuzluk hissedenler de çekinmeden yazsınlar. Kızmam...

Gelen iletilerden biri ilgimi çekti. Üsküp'ün "Tefeyyüz" İlkokulu'nda iletişim dersini veren genç ve kendisine umutla baktığım genç bir öğretmenden geldi: Ercan Lama. İletide yazılanları ilginç buldum. Bundan önceki 'İzlenimi' anlatıyordu. Ama başka bir yönden yoksun bıraktığım geçen yazımı tamamlamama yol açıyordu. İletide o, şöyle diyordu:

"Tekrar, 'Ah, Avni abi, diye başlayacağım cevabıma maalesef. Vodno (sizin, ısrarla Vodna yazmanız ilgimi çekti; eskiden böyle mi denirdi diye düşünmeye başladım) benim de ailece severek ziyaret ettiğim yerdir. Benim de en büyük eksikliğini, oraya gelen onca kalabalık halkın arasında çok nadir (o da aynen sizin keşfettiğiniz gibi Türkiye'den gelen Türklere ait) Türkçe konuşmalar duyulmaktadır.

Otelin yanına arabayı park ettikten sonra, asfalt döşeli yoldan, yukarıya doğru yaya yürüyerek (yaz ayları hariç) çok güzel izlenimlere nail olmuşuzdur. Hele pazar günleri (arabaya park yeri bulmak mesele) o kadar kalabalık oluyor ki, o büyük kalabalık içinde Türkçe konuşana rastlamamak gerçekten üzücü (Arnavutça

da çok nadir). Sultan Su'yu gibi yerlerin isimlerini bilmiyorum maalesef.

Geniş bir organizasyonla (en uygun sizin de dediğiniz gibi cumartesi günleri) bizim Türklere burayı cazip kıldırarak, toplamak içimden geçmiyor diyemem. Daha uygun zamanlara (tekrar bir ah çekerek) bitiriyorum."

Ben şunu belirteyim. Pazar Ortodoks Hıristiyanların günüdür. Oraya yeni kurulan kiliseye ziyarete giderler. Kalabalık ondandır. Cumartesi Voda çok daha sakindir. Dahası onun seçtiği yol, otel yanında kilise yokken dağcıların seçtikleri yöndü. Sınıf 7-8'de okurken, Vodna'ya insanlar arasında ilişkileri bozabilecek özellikte olan ve Vodna'nın tepesine dikilen o koca haç bulunmazken, yaz-kış ta oralara çıktığımız yoldu.

Sözü germeden yazacaklarıma geçeyim...

Vodno sözcüğü, Türkçe konuşmayanlarca bile yanlış söyleniyor. Yanlış yazılıyor. Dağın adı çok sulak olduğundan 5-6. yy'da bu yörelere gelen İslavlar, dağın neresini delmişlerse hep su fişkırmış. İslavlar dağı Vodna (planina) olarak adlandırıyor.

Türklere gelince, onlar genelde yer adlarını değiştirmezler. Türkçe'ye

uygularmış. Üsküp'le olduğu gibi... Tarihte Üsküp'ün adına sırasıyla bakalım: Skupi, Shkupi, Skoplye, Üsküp... Her halde farkındasınız. Sözcüğün her birinde s-k-p harfleri vardır. Yani hiçbir dil esası bozmamış... Son gelen, Skoplye sözcüğü aynı durumu gösteriyor.

Vodna'yla da gelişme aynıdır... Her dilde sözcüğün esasında v-d-n harfleri bulunur.

Biliyorsunuz. Türkçe'nin küçük ve büyük ses uyumu diye iki kuralı vardır (ekmek, kuru). Türkçe'de hecelerin yapıları kuralı görülür (a, ab, ba, bab, babb). Sözcüklerde başta ve ortada harf eklemesi (Ustruga, Doyuran) veya ortadan ve sondan harf çekmesi (Vodna, Ohri) vardır.

Üsküp sözünü alalım. Her iki ses uyumu korutulmuş... Hece kuruluşu düzgündür. Önden ses eklemesi görülmektedir.

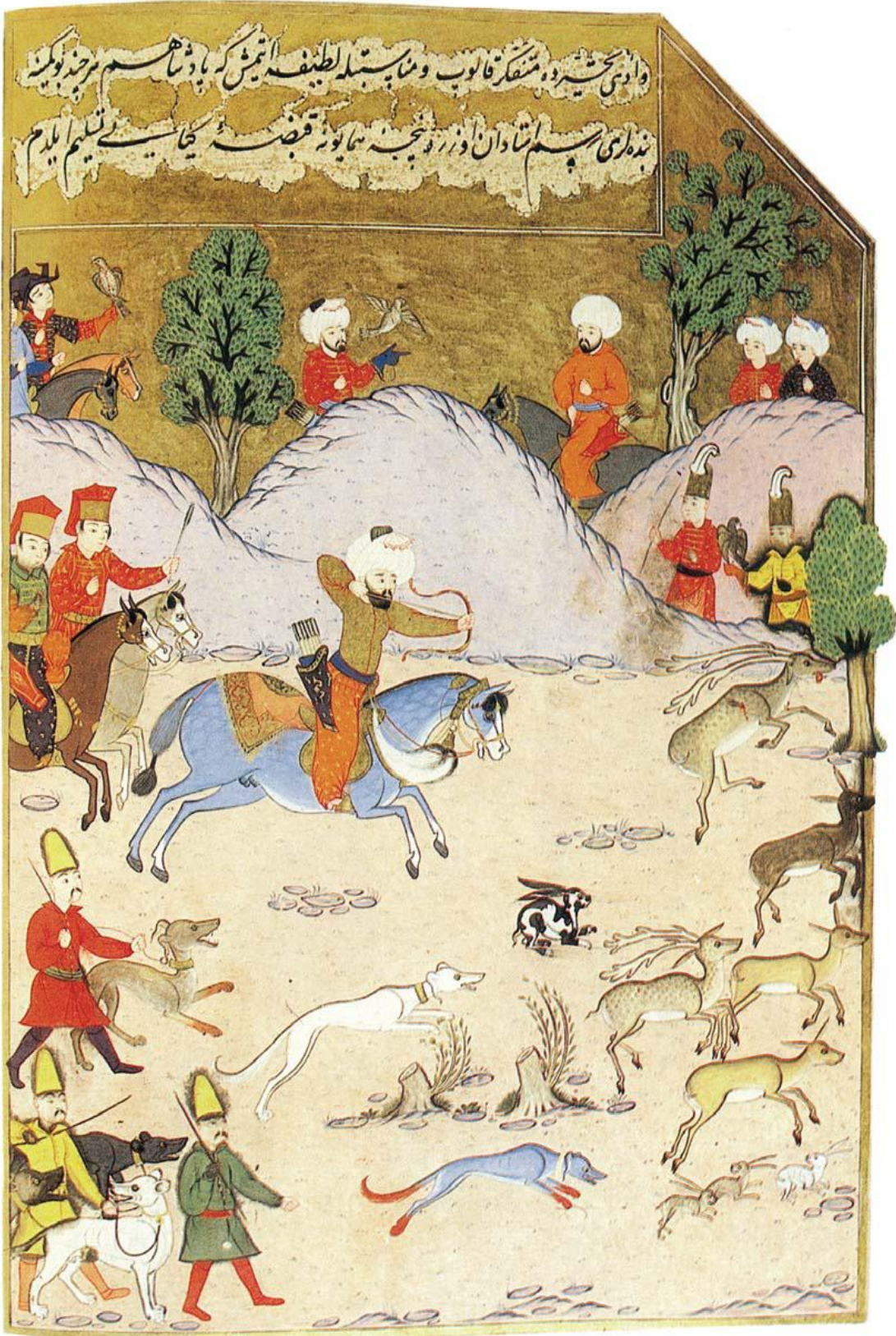
Vodna'ya gelince sözün yakın geçmişte Vodno olarak telaffuz edildiğini ileri sürenler olsa bile, Türkler ona Vodna demişler... Vodna sözüyle de aynıdır. Andığım kuralların hepsinin korutulduğu gözlenmektedir.

Size güzelce bir dil dersi verdim. Niyetim o değildi. Yazdıklarına cevap vermek istedim sadece.

Şimdi Üsküp ağzında 'teferriç' yok. Çocukluğumda vardı. (bk. Teferric – 1. açılma, ferahlanma, 2. gezinti, TDK TÜRKÇE SÖZLÜK).

Yaz gelince, her Pazar günü Üsküplü Türkler 'teferriç'e giderlerdi. Konu -komşu erkenden ayakta olurdu. Komşuluk akrabadan öte bir şeydi. Sabah namazından önce kalkıldığından, biz çocuklar yarı uykulu, sokak kapısı önünde duran ve 'şpediter' (Almanca nakleden) denen tek veya çift atlı geniş arabalara çıkardık. Arabaya kilim, mutaf (keçi kılından işlenmiş kilim), çerge'ler (bezden işlenmiş kilim), salıncak olacak ipler, çay demlenecek çaydanlıklar, kahvaltılıklar, börekler, kuru fasulye tavası, dövülmüş biber salataları ve daha bazı şeyler alınırdı. Her şey tamam olunca, arabacı 'deh' derdi atlara.

Ver elini Tahtalice, Saray, Şişova, Matka bir yandan, diğer yandan Vodna, bir başka yandan İlica (Ekşi Su), Kaplanova (Katlanovo)...

38 Sultan Bayezid II, hunting near Filibe (Plovdiv)

"Müslüman Arnavutluk'un Sesi Muştu" hiçbir ticari gaye gütmeyiz ve sadece elektronik ortamda yayımlanır. Yayımlanan yazıların müellifleri tarafından saklı tutulan hakları dikkate alınmak kaydıyla tüm yazı ve sair materyal iktibas edilebilir.